

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

18e jaargang
nummer 4
April 2018

KERKBEHEER

*Calamiteiten zijn niet te plannen
voorbereidingen wel*

*Bedrijfs hulpverlening
ook in de kerk?*

*Aansprakelijkheid van kerken
voor hun vrijwilligers*

Gespecialiseerd in **restauratie** en **onderhoud** van uw **kerkgebouw**

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl

■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW

van
hoogevest
architecten

bureau
voor architectuur
en restauratie

bureau voor
consultancy

bureau voor
architectuurhistorie
kariatiden

Links de Zuiderkerk in Enkhuizen met een nieuw ontworpen kerkcentrum. Rechts de Sint-Joriskerk in Amersfoort met nieuw ingebouwd meubel.

meer info op www.vanhoogevest.nl

Foto's Frank Hanswijk

HEEFT UW KERKELIJKE GEMEENTE EEN HYPOTHEEK NODIG?

SKG

Bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer kennen we de kerkelijke markt als geen ander! Veel kerkelijke gemeenten hebben dit al ervaren en hebben hun financiering tot volle tevredenheid bij SKG ondergebracht.

Bij SKG kunt u terecht voor:

- een nieuwe financiering
- oversluiten huidige financiering
- passend advies voor uw kerkelijke gemeente

Vraag een vrijblijvend gesprek aan (0182) 58 80 00 of kijk voor meer informatie skggouda.nl.

KERKBEHEER

INHOUD

Voorzitterskolom Wijsheid - verstand - kennis	5
Veiligheid in de kerk	6
Calamiteiten zijn niet te plannen, voorbereidingen wel	9
Agenda	12
Actie Kerkbalans	12
Producten	12
Opinie Over 10 jaar geen SILA meer nodig?	13
Opinie Reacties geormerkte gelden	14
Aansprakelijkheid van kerken voor hun vrijwilligers	16
Actueel	18
Vraag van de kerkrentmeester Waarnemende predikanten bij uitvaarten?	19
BedrijfsHulpverlening ook in de kerk?	20
De Bond van Nederlandse Predikanten 100 jaar geleden opgericht	22
VKB Partner DB Arbo Advies B.V.	24
In dienst van de kerk Koster / coordinator veiligheid	26
Maandelijkse cartoon	27
VKB Jong Harold Hofenk	28
Het kerkinterieur op de schop (9) Het lege koor?	29
Verenigingsnieuws	31
Onderscheidingen VKB	32
Onderscheidingen van de Protestantse Kerk	32

Calamiteiten plannen

Dit nummer van Kerkbeheer staat grotendeels in het teken van Veiligheid. Dat is een ruim begrip, we hebben het over veiligheid van mensen en spullen in alle facetten. Wat te doen bij/tegen (natuur-) rampen als brand, overstroming, vandalisme/geweld, inbraak? Hoe regel je de veiligheid van mensen bij activiteiten, en in intermenselijke relaties?

Veel van deze onderwerpen worden op de volgende bladzijden onder de loep genomen. Er is een overzichtsartikel over alle aspecten van veiligheid. Een interview met een beveiligingsexpert van roerend (religieus) erfgoed. "In dienst van de kerk" interviewt dit keer een coördinator van ontruimingsplannen. En een artikel vraagt aandacht voor het onderwerp BedrijfsHulpverlening (BHV).

Calamiteiten kun je helaas niet plannen. Maar je er op voorbereiden kan (hoort) wel!

Bert van Rijssen
Eindredacteur

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil, voorzitter
Drs. C. de Raadt, Bodegraven, vice-voorzitter
Mr. P. van den Boogaart, secretaris en 2e penningmeester
Drs. H. van der Wal, Heino, 2e secretaris
Drs. H. van der Burg, Westerbroek, penningmeester
Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid
G. Koffeman, Oudewater, lid

Ereleden

D.G. Bijl en drs. G. van Soest

Redactie

J.M. Aarnoudse, hoofdredacteur, E. van Rijssen, eindredacteur, A. van Bergeijk, N.J.M. de Jong en M. van Ooijen

Redactieraad

P. van den Boogaart, voorzitter,
J.C. Riemersma, dr. M. van der Meulen
en M. Nieboer

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D,
3311 KS Dordrecht
E-mail: info@kerkrentmeester.nl
Tel. 078 - 639 36 66
Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van de VKB: 1 t/m 5 abonnementen

€ 30,- per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen € 28,- per abonnement en 11 en meer abonnementen € 26,- per abonnement. Abonnementsprijs voor niet-leden € 33,- per abonnement. Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW. ISSN 1568-8712. Abonnementen lopen per kalenderjaar. Opzegging kan tot uiterlijk 4 weken vóór de aflooptdatum. Er verschijnen 10 nummers per jaar (juli/ augustus en november/december zijn gecombineerd nummers).

Oplage & druk

5.500 ex. © april 2018 - Verloop drukkerij

Foto omslag

Mercer/Marsh

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de Protestantse Kerk in Nederland (VKB) is op 1 januari 2005 opgericht. De Vereniging is de voortzetting van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk (VVK) en het Landelijk Verband van Commissies van Beheer in de Gereformeerde Kerken in Nederland (LVCB).

Leden van de VKB kunnen zijn: gemeenten, welke behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland, te weten Protestantse Gemeenten, Hervormde Gemeenten, Gereformeerde Kerken en Evangelisch-Lutherse Gemeenten, of federaties van deze gemeenten.

Deze leden worden in de VKB uitsluitend vertegenwoordigd door het college van kerkrentmeesters. Het ledenbestand van de VKB omvat ruim 93 % van alle bij de Protestantse Kerk aangesloten plaatselijke gemeenten.

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is een zelfstandige organisatie. Zij werkt wel ten dienste van de Kerk, maar neemt een onafhankelijke positie in ten opzichte van de Protestantse Kerk in Nederland.

Het doel van de VKB is drieërlei:

- belangenbehartiging voor de leden door deelname aan onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden binnen de kerk (voor medewerkers en predikanten), door participatie in organen en organisaties die van belang zijn voor kerkbeheer en door een rol te spelen in de beïnvloeding van ontwikkelingen binnen de kerk, zodat overal waar beleid gemaakt wordt voor of in de kerk het kerkrentmeesterlijk perspectief meespeelt;

- optreden als service instituut door het aanbieden van diensten die aansluiten op de behoeften van de leden;

- optreden als kennisinstituut door middel van deskundigheidsbevordering en het verzamelen, ontsluiten en ter beschikking stellen van informatie die voor colleges van kerkrentmeesters van belang is.

Gespecialiseerd in Gevelrenovatie

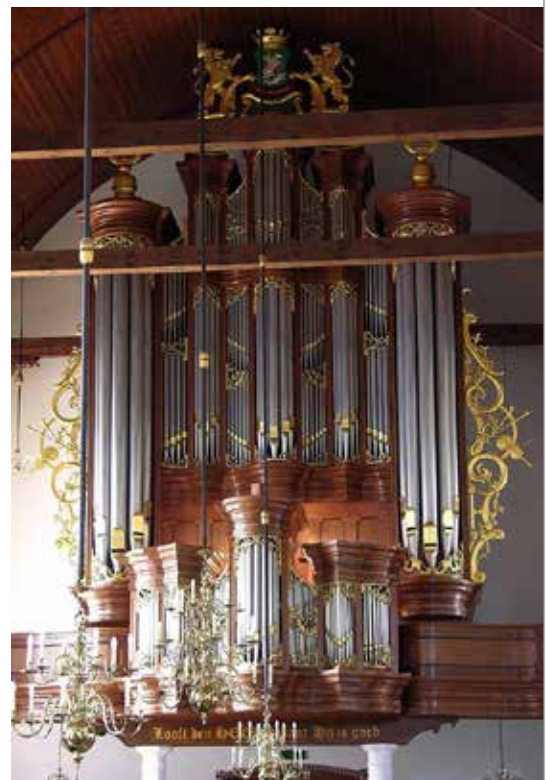
- Ambachtelijk voegwerk
- Stofarm Uithakken
- Stofarm Zagen
- Gevelreiniging
- Impregneren
- Steigerwerk
- Snij en Knipvoegen
- Steen Reparaties
- Restauratie
- Scheurherstel
- Patineren van steen
- Erkend restauratie Voegbedrijf.

Bel 038 – 355 78 79 of zie
www.voegbedrijfheldoorn.nl
www.heldoorngevelrestauratie.nl

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelwijckweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

Wijsheid - verstand - kennis

Het is altijd weer verrassend hoe uit de Bijbel steeds weer inzichten geput kunnen worden voor kerkrentmeesterlijk werk. In het Evangelie kunnen we lezen dat Jezus vertelt dat een schriftgeleerde die leerling van het Koninkrijk is geworden, uit zijn of haar voorraadkamer oude en nieuwe schatten tevoorschijn kan halen. Een bekend gezang legt ons de regels op de lippen: "Een rijke schat van wijsheid schonk God ons in zijn woord. Hebt moed, gij die op reis zijt, want daarmee kunt gij voort" (Liedboek 1973:326, Liedboek 2013: 313). En op reis, dat zijn we. En wel op reis door de tijd. Als er door de tijd heen niet zoveel verandert, is de beeldspraak van 'reizen' minder treffend. Maar juist als er wel veel verandert, kun je het beleven als een reis: waar gaan we naar toe, met de toekomst van onze kerk, met de toekomst van onze samenleving?

In Spreuken 24 is een opmerkelijke wijsheidsuitspraak te vinden over het bouwen en inrichten van een huis. Dat geldt concreet voor het creëren van een goed thuis voor een familie. Maar het woord 'huis' kan in de Bijbel ook slaan op de familie zelf (het 'huis van Jacob' bijvoorbeeld), en voor het 'huis van God', het heiligdom. In het Nieuwe Testament is 'huis' ook beeld voor 'de gemeente'.

Spreuken 24 vers 3 en 4 zegt (NBG vertaling 1951): "Door wijsheid wordt een huis gebouwd, door verstand wordt het bevestigd, door kennis worden de kamers gevuld met allerlei kostbaar en liefelijk bezit." Het is een spreuk die zo maar geadopteerd zou kunnen worden door VT-wonen. Maar wij horen er diepere lagen in. De kerkrentmeesters zijn de 'economen' van de kerk. Daar zit het woordje 'oikos' in, dat huis betekent. Zij doen het huishoudboekje van de kerk. Zij bouwen mee aan het 'huis van God', aan de gemeente van Christus. Zodat daarbinnen 'prachtige' (zegt een andere vertaling), 'liefelijke en kostbare' dingen kunnen gebeuren. Liefelijk en kostbaar, dat is het als mensen via de kerk God mogen vinden als liefhebbende Vader, Jezus als Heer en Heiland, en de gemeenschap als een gezamenlijk thuis.

Daar bouw je aan door wijsheid, verstand en kennis. Dat zijn niet zomaar drie uitwisselbare woorden. De bijbelse wijsheid heeft een verticale dimensie. Het begin van de wijsheid is de vreze des HEREN, lees je in het Spreu-

kenboek: eerbied en ontzag voor God. Dat je het leven leert zien in het licht van wie God voor ons is. Tegelijk is wijsheid in bijbelse zin altijd praktisch van aard: het doen van de geboden, geen hoogdravende bespiegelingen, maar uitvoerderswerk, om maar in bouwtermen te blijven. Verstand heeft te maken met overleg, beleid en planning, een pro-actieve houding. En tenslotte: kennis in bijbelse zin voegt daar een element aan toe. Daarin zit altijd de dimensie van liefde en gemeenschap. Zoals Adam Eva 'kende', en God ons 'kent', of de Goede Herder zijn schapen 'kent'. Het is niet je lesje kunnen opzeggen, of informatie tot je beschikking hebben, maar een relatie aangaan.

Laten we op deze 'bijbelse' wijze kerkrentmeesters zijn: met wijsheid, met verstand en met kennis. Vanuit verbondenheid met God, met beleid en pro-actief, met kennis van zaken, en met liefde voor de kerk. In ieder geval wil de VKB vanuit deze houding kennisinstituut zijn, samenwerken en pro-actief kerkrentmeesterlijk beleid propageren.

Kerk-herbouw PG Hoek
zomer 2016

Veiligheid in de kerk

Tekst Jos Aarnoudse **Beeld** Istock

Als we over veiligheid en de kerk nadenken, onderscheiden we op ons VKB-bureau vaak vier terreinen. Het gaat dan om: (1) veiligheid en de fysieke ruimte, (2) veiligheid en activiteiten, (3) veiligheid en mogelijk geweld en (4) veiligheid in sociale relaties.

Kerkrentmeesters kun je zien als de leveranciers van de juiste randvoorwaarden voor de vormgeving van samen kerk-zijn. Dus het thema 'veiligheid' heeft alles te maken met de kerkrentmeesterlijke taak. Van belang is dat we ons bewust zijn van wat er komt kijken en dat we in onze eigen gemeente – waar nodig – de adequate maatregelen nemen, of de bestaande regelingen nog eens langslopen.

Veiligheid en de fysieke ruimte

Helder is, dat de kerkelijke gemeente verantwoordelijk is voor een veilige omgeving in en rond het kerkgebouw dan wel een afzonderlijk verenigingsgebouw. Het gaat om fysieke veiligheid. Denk aan zaken als: er komen geen brokstukken van de toren vallen, stoeptegels liggen recht, trapleuningen laten niet los, er zijn waarschuwingen bij op- en afstapjes, wij weten wat ons te doen staat als we te maken krijgen met asbest. Dit soort kwesties. Er zijn genoeg inspecties en checklists te bedenken en te downloaden om dit voortdurend in de gaten te houden. Belangrijk in dezen is ook de brandveiligheid, met name de noodzakelijke preventieve maatregelen en de ontruimingsmogelijkheden. In een apart artikel neemt Nico de Jong nog wat aspecten rond deze kant aan veiligheid onder de loep.

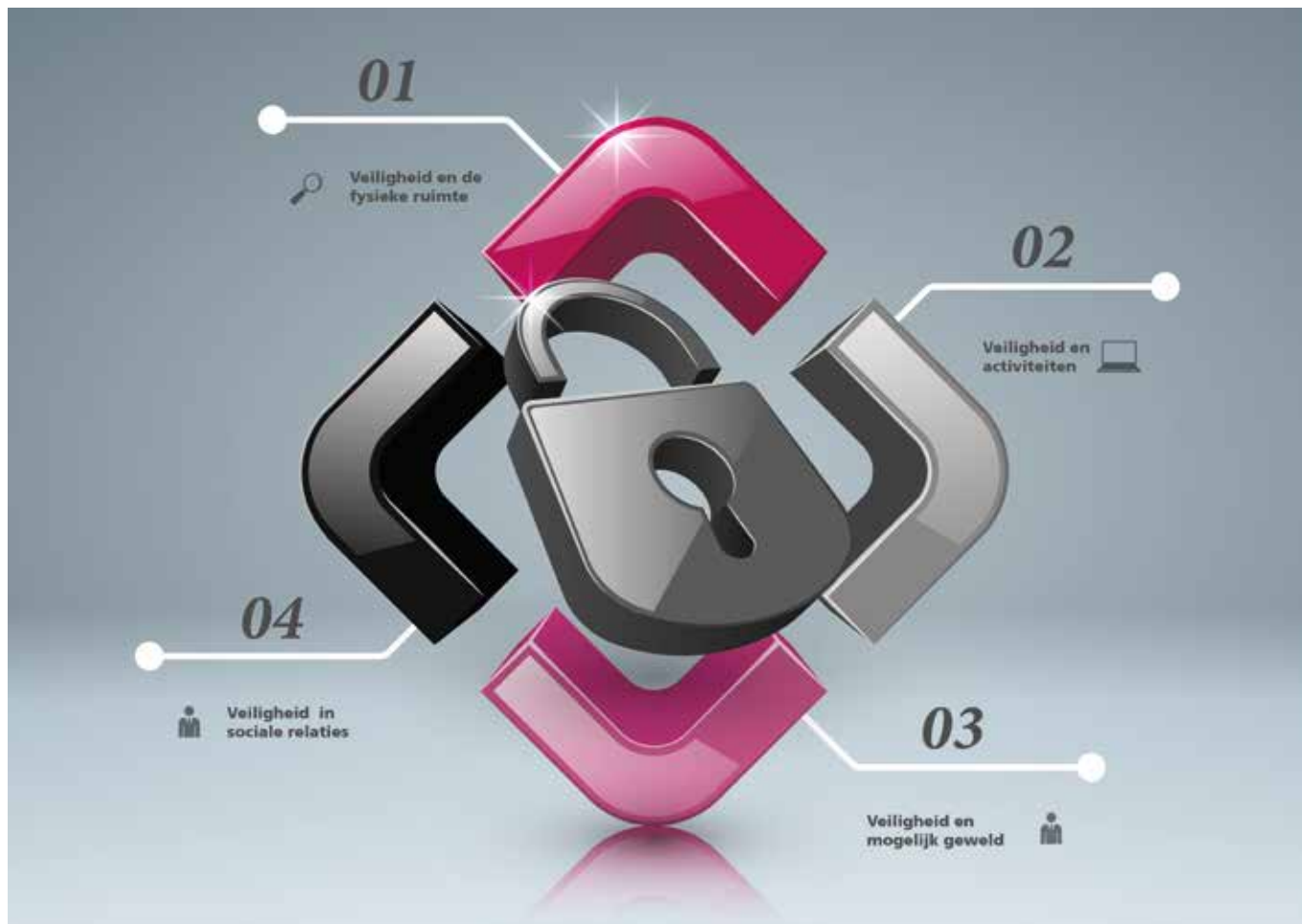
Veiligheid en activiteiten

Onze gebouwen staan er natuurlijk niet voor niets. Het is de bedoeling dat er activiteiten plaatsvinden. Ook wordt erin gewerkt. Of de kerk en/of de zalen worden verhuurd. Op welke manier hebben we vorm gegeven aan Arbo-aspecten? Denk maar eens aan goed materiaal voor de koster als ze moeten schoonmaken, goed ergonomisch meu-

bilair als we ook een kerkkantoor runnen. Maar ook: is de zogeheten 'bedrijfshulpverlening' goed geregeld? De kerkelijke organisatie (ook bij verhuur) is er verantwoordelijk voor dat er hulpmiddelen aanwezig zijn, als er een incident gebeurt waarbij iemand gewond raakt of onwel wordt. Ook mensen die EHBO kunnen toepassen, dienen aanwezig te zijn. Hoe hebben we dat geregeld? Ook daarover vindt u nog wat meer in het artikel van de hand van Nico de Jong.

Veiligheid en mogelijk geweld

Een heikel onderwerp is veiligheid en mogelijke geweldsdreiging. Er is sprake van een vreemde paradox. Op het moment dat je maatregelen treft (bijvoorbeeld beveiligers of camera's introduceert), doe je dat om de veiligheid te verhogen. Maar het eerste effect is vaak dat bezoekers en omstanders zich juist minder veilig gaan voelen, en het tweede effect is dat je juist aandacht trekt van kwaadwillenden. Dat vroeger onze achterdeuren open konden blijven op het platteland, was ook omdat een groot deel van de bevolking het zo karig had, dat er niks viel te halen. Wie nu van zijn huis een bolwerk maakt, zendt het signaal uit: hier zou u, geachte heer I.N. Breker, wel eens uw slag kunnen slaan, maar weet: wij hebben het extra moeilijk gemaakt. Of het signaal: in deze buurt is het niet pluis, we moeten wel. Dat geldt ook voor de kerk. Aan de éne kant komt het meer voor dan vroeger dat er gedoe ontstaat in of rond een kerk, door mensen die grenzen over gaan die we niet zouden willen tolereren, aan de andere kant willen we als kerk open en gastvrij zijn temidden van onze stad, ons dorp of

onze wijk. Dat verdraagt zich niet zo goed met gesloten deuren, scanpoortjes, beveiligers en camera's. Wat is een goede middenweg?

Het voorkomen van of het juist handelen bij een goed voorbereide aanslag is nauwelijks mogelijk. Toch is het wel van belang om er af en toe bij stil te staan: wat als zich dat zou voordoen. Het is van belang om plaatselijk met kerken samen daarover eens van gedachten te wisselen met de veiligheidsverantwoordelijken in uw burgerlijke gemeente. Op welke manier werkt de alarmering? Wie in de kerk is daarvoor verantwoordelijk.

Wat meer voorkomt, zeker bij kerken die ook doorde-weekse openstelling kennen, is dat er conflictjes kunnen ontstaan tussen personeel of vrijwilligers van de kerk en bezoekers, die niet zo op de hoogte zijn van onze mores, dan wel zich onbehoorlijk gedragen. Die conflictjes kunnen zomaar uit de hand lopen en tot vervelende incidenten leiden. Is het zinvol om hier met personeel en vrijwilligers aandacht aan te besteden, of maatregelen te treffen? Is het zinvol hiervoor personeel en vrijwilligers te trainen in de-escalatietechniek? Dat hangt er van af/ Hoe vaak komt het feitelijk voor? Houdt u een registratie bij van conflicten en conflictjes met bezoekers, waarbij corrigerend moest worden opgetreden? Is het in het licht van de geregisteerde aantallen de moeite waard om veel aandacht te schenken aan dit onderwerp, gezien de veiligheidsparadox waar ik dit stukje mee begon?

Wel is het van belang dat als de kerk open is, er altijd één persoon eindverantwoordelijk is voor de afhandeling van

klachten, conflicten, onheus gedrag en de definiëring van wat wel en niet wordt getolereerd op dat moment, die wel bekend is met de-escalatietechniek. Vaak zal dat de kosten-beheerder zijn, of de dagcoördinator bij een open-gestelde kerk. Andere vrijwilligers of kerkenraadsleden of kerkrentmeesters die toevallig in de kerk zijn, moeten zich op zo'n moment die rol niet toe-eigenen, omdat het verwarring kan scheppen, waardoor eerder escalatie dan de-escalatie op de loer ligt.

Heeft u gemeenteleden die op dit vlak werkzaam zijn, schakel ze in bij het opzetten van een low-profile plan. We moeten niet naïef zijn. Nuchter en waakzaam, zonder in alarmistische dramatiek te vervallen. Op de site van de VKB vindt u een enkele document en links naar berichten die aan dit onderwerp aandacht geven: <https://kerkrentmeester.nl/kennisbank/veiligheid>

Veiligheid in sociale relaties

Tenslotte betreft veiligheid ook hoe we met elkaar omgaan in de kerk en vooral hoe we omgaan met kwetsbare mensen in ons midden en die op ons pad gebracht worden. In 'Kerkbeheer' van december 2017 is daar uitgebreid aandacht aan besteed door middel van een interview met Lenny van den Brink, functionaris op dit onderwerp bij de landelijke kerkorganisatie in Utrecht. U vindt het artikel onder de titel: 'Ook dit is veilige kerk'. U kunt de oudere nummers van 'Kerkbeheer' teruglezen via de website van de VKB. Ook is het artikel opgenomen in de kennisbank bij het thema 'veiligheid' (link: zie boven). Zeker de moeite waard.

Schaapsound is de leverancier voor spraak- en muziekinstallaties, liturgieprojectie en HD KerkTV

Hervormde Kerk Aalst

Zwolle www.schaapsound.nl
Ridderkerk info@schaapsound.nl
Roermond Tel: 085-0663333

een **Cantor** kerkgeluidstelsysteem van Dialoog Church Sound U hóórt het verschil!

Als U op elke plaats in de kerk goede verstaanbaarheid wenst, dan kiest U voor Dialoog Church Sound: deskundige advisering, professionele en toch eenvoudig werkende apparatuur en prima service! Een **Cantor** kerkgeluidstelsysteem wordt op basis van Uw wensen samengesteld, met als hoofddoel de meest optimale spraakverstaanbaarheid.

Sinds 1961 gespecialiseerd in kerkgeluidstechniek ... meer dan 1800 kerken met **Cantor** Kerkgeluidsapparatuur: kerkversterkers, microfoons, geluidszuilen, draadloze volumeregeling, ringleidingsystemen, beeldprojectie

Dialoog Church Sound
www.cantorsound.nl

Ondernemingenweg 6
040 – 2 420 840

5627 BV Eindhoven
info@cantorsound.nl

Schoonmaak na brand

Calamiteiten zijn niet te plannen, voorbereidingen wel

Tekst Bert van Rijssen **Beeld** VANWAARDE Jonny Kievits en Jeroen Jochems

Franjola van Hellemond-Kreeuseler (38 jaar) studeerde museologie aan de Reinwardt academie te Amsterdam. Na haar afstuderen begon ze bij de Stichting Kunst & Cultuur Overijssel als museumconsulent. In 2012 vestigde ze zich als zelfstandig consulent in erfgoedadvies. Eén van haar opdrachtgevers was Erfgoedpartners; als extern adviseur van die organisatie gaf zij een aantal presentaties bij afdelingsvergaderingen van de VKB over brand- en inbraakveiligheidsbeleid. Eén van haar huidige opdrachtgevers is VANWAARDE, een organisatie waar de voormalige Museumwacht en Documentenwacht in zijn samengegaan; VANWAARDE adviseert en traint op het gebied van veiligheidszorg en heeft een abonnement-systeem waarbij vrijwel alle Nederlandse (burgerlijke) gemeenten, maar ook musea en archieven, en ook sommige kerken bij zijn aangesloten. Bij calamiteiten zorgt VANWAARDE voor noodhulp, recuperatie, opslag en herstel van beschadigde stukken en documenten. ▶

Kerkklok evacueren

Hoe zou je je deskundigheid willen omschrijven?

Ik ben primair deskundig op het gebied van het in veiligheid brengen van collecties. Breder gesteld gaat het om veiligheid van (roerend) erfgoed in ruime zin: preventie tegen brand, wateroverlast en inbraak, en beperking van de schade als gevolg daarvan. Veiligheid van mensen is niet mijn vakgebied, maar er zijn wel veel raakvlakken onder meer bij het opstellen van een calamiteitenplan.

Vertel eens iets over zo'n calamiteitenplan?

Dat is in kort bestek eigenlijk niet te doen, er komt bij het opstellen ervan heel veel kijken. Ik zou willen verwijzen naar enkele websites en links waarop alle informatie over calamiteitenplannen te vinden is (zie kader, red.). En verschillende organisaties geven cursussen en trainingen, kijk voor het actuele aanbod op <http://www.museumconsulenten.nl/over-ons/cursussen/>.

Kun je wel wat belangrijke aandachtspunten benoemen?

Opstellen van zo'n plan is eigenlijk een cirkeltje. Je begint met een risico-analyse. Op de sites risicokaart.nl en kerkrisicocheck.nl vind je daar input voor. Risico's zijn per kerk verschillend. Voor de hand liggende voorbeelden zijn kerken in

bosgebieden (bosbrand), laaggelegen kerken (overstromingsgevaar) en in aardbevingsgebieden (niet alleen Groningen maar bijvoorbeeld ook in de regio Roermond). Maar ook minder voor de hand liggende risico's zoals de nabijheid van (transport van) gevaarlijke stoffen.

Als je de risico's in kaart hebt gebracht, bespreek je welke risico's reeel zijn (brand en inbraak horen daar bijna altijd bij), en beschrijft scenario's, en wat er dan moet gebeuren. Hoe beter voorbereid, hoe beter de eerste response, procedures moeten in ieders hoofd zitten, hulpverleners moeten acuut weten wat hun taken zijn. Calamiteiten zijn niet te plannen, voorbereidingen wel. Daar hoort onder andere het ontruimingsplan bij.

Dan is er het onderwerp van de collectiehulpverlening. Dat begint met het opstellen van een inventarisatie. Vrijwel iedere kerk, ook moderne kerkgebouwen, bevatten voorwerpen en documenten die je niet kwijt wil. Maak er een lijst van (als het om erfgoederen gaat, is bij het Catharijneconvent een online registratiesysteem, waar alle kenmerken kunnen worden geregistreerd waar ook politie bij aangifte en verzekeringsmaatschappijen om vragen) en bepaal prioriteiten in geval van ont-

ruiming. Welke objecten zijn uniek/onvervangbaar?

Over de ontruimingsprocedure moet je ook goed nadenken. Waar in het gebouw bevinden zich de belangrijke voorwerpen? Is er gereedschap nodig om ze te verwijderen? Wat is de procedure buiten de openingstijden van de kerk? Hoe snel kun je erbij zijn, hoe is de alarmopvolging, hebben hulpdiensten toegang? Zijn er materialen aanwezig om schade te beperken, bijvoorbeeld zeilen in geval van waterschade, blusmiddelen? In een calamiteitenplan moeten ook de externe organisaties worden beschreven: politie/brandweer, eventuele externe particuliere diensten, met telefoonnummers. Brand- en inbraakdetectiesystemen kunnen ook aangesloten worden bij externe organisaties. En, als het mogelijk is, zijn oefeningen van procedures er ook in opgenomen.

De cirkel is rond als het plan wordt geïmplementeerd, gemonitord en onderhouden. Het moet ter beschikking worden gesteld van alle betrokken personen: hoe te handelen bij brand, waterschade etc.; het verkorte plan (voornamelijk de procedures) moet voor iedereen bereikbaar in een map bij de hand worden gehouden. De gevoelige informatie uit een plan moet niet aan iedereen ter beschikking worden gesteld. Actua-

lisering is belangrijk; rollen bij calamiteiten blijven hetzelfde maar de mensen rouleren. Minstens éénmaal per jaar aanpassen is noodzakelijk.

Zijn er valkuilen te benoemen bij calamiteitenplannen?

De belangrijkste valkuil is om er niet eens aan te beginnen. Veel gemeenten denken: Nergens voor nodig, dat overkomt ons toch niet (bij de redactie is zelfs een kerkgenootschap bekend dat zodanig overtuigd is van het nabije einde der tijden dat ze geen groot onderhoud meer plegen....). Maar na spraakmakende calamiteiten (de kerkbrand in Hoek) zie je dat de animo opeens toeneemt.

Dan is er de complexiteit van zo'n plan, kerken denken dat ze er de capaciteit niet voor hebben. Je kunt natuurlijk externe adviseurs inschakelen, maar dan bestaat het gevaar dat zo'n plan "te groot" wordt, of het plan van de adviseurs is dat dan weer niet door betrokkenen wordt gedragen. Daar moet je dus goede afspraken over maken.

Wat ook vaak gebeurt is dat kerkrentmeesters te perfectionistisch willen zijn. Het is beter om een niet helemaal compleet plan te hebben dat werkt, bij iedereen bekend, dan dat het nooit af komt, want dat is wel een risico. Gebrek aan communicatie over het plan is trouwens ook een valkuil.

Kun je nog iets zeggen over preventie?

Ook dat is een uitgebreid onderwerp, zie hiervoor de betreffende sites waarop allerlei checklists te vinden zijn. Als je bijvoorbeeld de kerkrisicocheck doet en overal "nee" aanklikt zie je precies wat je allemaal moet doen.

Een paar dingen (best wel voor de hand liggend): uitkijken met kaarsen, liever geen kaarsen buiten de eredienst, waxinelichtjes zijn beter maar nog beter is de LED-variant; laat de elektrische installatie en de kachels regelmatig controleren door een gecertificeerd installateur; schakel als het kan de elektra af als de kerk is gesloten of verwijder zoveel mogelijk stekkers uit stopcontacten, kijk uit voor kluwens draad onder spanning (het lijkt logisch maar je komt in de praktijk van alles tegen). Check regelmatig of de bliksemafleiders er nog

Ravage na brand

Franjola van Hellemond-Kreusel

zijn (in verband met koperdiefstal).
Betreffende inbraak en diefstal: Er zijn de voor de hand liggende inbraakpreventiemaatregelen, maar je moet ook rekening houden met diefstallen tijdens openstelling en zelfs diefstal 'van binnen uit'. Zorg ervoor dat kostbare voorwerpen niet gemakkelijk mee te nemen zijn,

aard- en nagelvast, of in/achter vitrines, of buiten bereik te plaatsen. Vanuit oogpunt van brand wil je juist wel weer juist dat voorwerpen makkelijk mee te nemen en dus te evacueren zijn. Dit is een spanningsveld. En maak een sleutelplan, installeer bij voorkeur een sleutelkuis met een beperkt aantal kenners van de code.

Op internet zijn heel veel instanties actief die bij calamiteitenplannen betrokken zijn.

Voor het maken van risico-analyses zijn de volgende links beschikbaar: www.risicokaart.nl en www.kerkrisicocheck.nl

Link naar Handleiding voor het maken van een calamiteitenplan en vele andere publicaties over veiligheidszorg: <http://www.museumconsulenten.nl/uw-museum/gebouw/veiligheidszorg/>

Link naar calamiteitenwijzer: https://www.veilig-erfgoed.nl/sites/default/files/content/Calamiteitenwijzer_ICN_2009.pdf

Brandweer Nederland heeft een publicatie die behulpzaam is bij het opstellen van een ontruimingsplan: https://www.brandweer.nl/media/1356/17_brandinuwbedrijf_hetontruimingsplan-1.pdf

Andere handige websites:

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Veilig Erfgoed: <https://www.veilig-erfgoed.nl/>

Op de pagina onderwerpen vindt u veel bruikbare publicaties.

Landelijk Contact van Museumconsulenten: www.museumconsulenten.nl
Met name onder het kopje Gebouw op de pagina Veiligheidszorg vindt u relevante publicaties.

En, last but not least, natuurlijk de website van de VKB www.kerkrentmeester.nl. Daar vindt u binnenkort, behalve dit artikel onder de tegel "Kerkbeheer" ook een aantal checklists en logboeken voor calamiteitenpreventie.

► **Generale Synode
19 - 20 april 2018**

De generale synode van de Protestantse Kerk komt per jaar minimaal twee keer bij elkaar (april en november). U kunt de agenda bekijken op www.protestantsekerk.nl

► **Week van de begraafplaats 2018
26 mei t/m 3 juni**

Dit jaar wordt voor de vijfde maal de Week van de Begraafplaats georganiseerd. Het thema van de Week is Tus-sen Kunst & Kist. Sinds de Week in 2014 voor de eerste maal werd georganiseerd, heeft deze jaarlijkse manifestatie waarbij begraafplaatsen centraal staan, een vaste plek veroverd op de culturele agenda van Nederland.

Actie Kerkbalans

Bij het verschijnen van dit nummer zouden de resultaten van de Actie Kerkbalans 2018 definitief beschikbaar moeten zijn. Als u nog geen eindrapportage van de resultaten van de actie in het kerkblad had geplaatst is het nu het moment om deze publiceren. Op de website www.kerkbalans.nl treft u bij downloads de voorbeeldteksten voor deze rapportage aan.

Omdat nu bij de gemeenten de toezeggingen voor 2018 bekend zijn is dit is ook een goed moment om de gemiddelde en goede gevers te attenderen op de mogelijkheid van een periodieke schenkingsovereenkomst. U kunt de volgende stappen daartoe zetten:

- Maak een selectie van uw leden: Het is raadzaam actieve gevers te selecteren en een ondergrens van de hoogte van de bijdrage per jaar te hanteren. Het fiscale voordeel is immers pas interessant vanaf een bepaald bedrag. Veelal is die ondergrens € 100,- of € 150,- per jaar, maar dat hangt ook af van de omvang en samenstelling van uw plaatselijke kerk.
- Selecteer de doelgroep (bijvoorbeeld gevers die per jaar € 150 of meer geven). Maak voor deze doelgroep een aparte brief en benoem de voordelen van een periodieke gift.
- Voeg een modelovereenkomst en een informatiefolder toe en wijs op de schenkingcalculator (te vinden op de website van Kerkbalans). Daarmee kan precies worden bepaald wat het fiscale voordeel is bij een periodieke schenkingsovereenkomst. Stel aan de gever voor om dit voordeel geheel of gedeeltelijk aan de jaarlijkse bijdrage toe te voegen. Geef aan met wie men contact op kan nemen voor vragen, inclusief e-mailadres en telefoonnummer. Voor de gemeenten van de Protestantse Kerk is een complete handleiding voor het werven van periodieke giften beschikbaar, inclusief de benodigde hulpdocumenten.

Kijk op de website www.kerkbalans.nl, onder de knop periodiek schenken, voor de documenten.

Voorlichtingsboek 'Ruimte'

Leverbaar is het boekje "Ruimte" dat voor verschillende doeleinden geschikt is. In de eerste plaats kan het gebruikt worden voor de belijdeniscatechisanten om hun informatie te geven over de financiële behoefte van kerk en plaatselijke gemeente, over de bestuurlijke opbouw van de kerk, enz. Verder is dit boekje uitermate geschikt om uit te reiken aan de vele vrijwilligers die zich voor de plaatselijke gemeente inzetten. Tenslotte kan dit boekje op gemeentevondens gebruikt worden om informatie te geven over de gehele organisatie van kerk en gemeente.

'Ruimte' is een fraai geïllustreerd boekje, dat informatie biedt die van belang is voor alle leden, die wat meer over kerk en gemeente dienen te weten.

De prijs voor dit boekje, bedraagt € 2,92 (VKB-ledenprijs € 2,65) exclusief verzendkosten.

Handleiding voor kerkrentmeesters

Leverbaar is de 20e en herziene druk van de Handleiding voor kerkrentmeesters. Het boekje is een naslagwerk en verwijzingsgids voor iedereen die in dienst van de kerk bezig is met de facilitaire ondersteuning van het gemeentewerk. De kosten voor de handleiding zijn € 14,58 (VKB-ledenprijs € 13,25) exclusief verzendkosten.

Het voorlichtingsboekje en de handleiding zijn verkrijgbaar via de webshop: www.kerkrentmeester.nl. Of per e-mail via info@kerkrentmeester.nl.

Over 10 jaar geen SILA meer nodig?

Tekst Jos Aarnoudse

Met het aantreden van een nieuw kabinet, mede steunend op confessionele partijen, is uitvoering van een kamer motie om geen verhuisgegevens meer aan kerken te leveren voorlopig van de baan. Ik heb begrepen dat er een soort burgerdashboard moet komen, waarop mensen zelf kunnen aanklikken of ze wel of niet van de service gebruik willen laten maken door organisaties die niet aan de overheid zijn gelieerd, en voor welke organisaties dan, inclusief eventueel de kerk.

Maar – en nu ga ik een andere kant op – zou het niet ons streven moeten zijn om op termijn helemaal niet meer afhankelijk te zijn van verhuisinformatie van de burgerlijke overheid voor het op orde houden van onze ledenadministraties. Je hoeft geen profeet te zijn om te voorspellen dat de discussie – op grond van denkbeelden over scheiding kerk en staat en privacy – wel weer een keer terugkomt. Maar zou nog een povere reden zijn (voorbereiden op het moment dat het alsnog komt te vervallen). Ik bedoel, dat er tal van ontwikkelingen zijn die ons nopen tot nadenken over ons pastoraal en missionair handelen in relatie tot onze digitale kaartenbakken. Er zijn inhoudelijke redenen om er voor te zorgen, dat we zelf beter op de hoogte raken van waar al onze geregistreerden behoefte aan hebben.

Het is namelijk – ook in relatie tot een kerk – voor veel mensen steeds minder: you are in, or you are out. Het

wordt veel vloeiender. Binnen en rond organisaties als een plaatselijke kerk zie je als het ware schillen van participatie. Natuurlijk heb je de basale dragers van een gemeente. Maar je hebt ook mensen die zich om wat voor reden dan ook meer of minder op afstand bevinden van de kerngebeurtenissen in onze gemeente. We zullen als kerk met al deze mensen zelf in alle zorgvuldigheid systematisch communicatie moeten vorm geven. Herders ken uw schaapjes. Als we dat vanuit elke plaatselijke gemeente of kerkplek beter en systematisch zouden aanpakken, hebben we wellicht geen Sila meer nodig op termijn, hoewel het uiteraard enorm steunend is als het blijft gehandhaafd. Sila mag ons echter niet 'lui' maken.

De ontwikkelingen die we meemaken, waarvan verscherpte privacyregelingen een exponent zijn, dienen voor ons een wake up call te zijn om de automatische piloot los te laten en om opnieuw na te denken, hoe we in de kerk van de 21e eeuw met de mensen, in alle gelaagdheid van hun participatie bij onze plaatselijke kerk, om willen gaan en om kunnen gaan. Ik geef u op een briefje, dat als u zo een verband weet te leggen tussen kerkrentmeesterlijke zorgen, zoals up to date houden van de ledenadministratie, compliance met privacyregels of teruglopende geldverving, én de kerkelijke zorgen van gemeente-opbouw vanuit een hernieuwde kijk op pastorale, missionaire en communicatieve initiatieven, dat u dan verrast zult zijn over de gevolgen en de resultaten binnen een aantal jaren.

Stelling van de maand

Heeft u een mening, wilt u erop reageren? Laat het ons weten via: info@kerkrentmeester.nl

In een volgend nummer van Kerkbeheer schrijven we nog weer iets over dit onderwerp naar aanleiding van de reacties en poneren we een nieuwe vraagstelling van de maand.

De stelling:

Als elke plaatselijke gemeente goed werk maakt van systematische communicatie met alle geregistreerden, worden we op termijn minder afhankelijk van Sila.

Reacties: Geormerkte gelden

Tekst Jos Aarnoudse

In 'Kerbeheer' van februari 2018 schreef ik in de rubriek 'opinie' een kort artikel over 'geormerkte gelden'. De stelling van de maand was: "het moet mogelijk worden na een x-aantal jaren ontslagen te worden van een vastgelegde bestemming van geërfd geld."

We hebben daarop reacties binnen gekregen. Van mensen die het 'probleem' herkennen tot aan een voorbeeld waarbij men bij fusie-onderhandelingen tussen gemeenten en de overgang van wijkgemeentes van de éne naar de andere gemeente terugging tot ongeveer 1800 om de samenstelling van het vermogen vanuit erfstellingen en legaten te verklaren (om er dus ook 'rechten' aan te ontlenen voor die of gene wijkgemeente).

Ook was er een reactie waarin de situatie van een gemeente met wijkgemeenten werd geschetst. Vaak zijn legaten e.d. bestemd voor een wijkgemeente, waardoor wijkvermogens (ongelijk) groeien en het algemeen vermogen niet. Dit kan tot spanningen leiden.

Ook de situatie werd vermeld, dat een tamelijk groot vermogen door erfeling is verkregen, waarbij de basis in stand moet worden gehouden en alleen de opbrengst aanwendbaar is voor een specifiek (kerkelijk) doel. Op lange termijn kan dat opleveren, dat er dus niet 'ingeteerd' mag worden, terwijl wel de feitelijke gemeente langzaam maar zeker naar het 'nulpunt' krimpt, terwijl er nog wel vermogen in stand gehouden moest worden. Wat zijn daar de toegestane oplossingen voor?

Overigens werden niet alleen voorbeelden van verkregen gelden genoemd, maar ook van fysieke schenkingen aan de kerk met een soort kettingbeding. Het betreffende voorwerp wordt fors gesponsord, geschonken of nagelaten mits... Hoe lang ben je daar dan aan gebonden?

De wet kent geen verjaring

Hoe dat allemaal ook zij, ook ons VKB lid van de Beleidscommissie 'mensen' (BCM), mr. Jan Kos mailde ons. Hij is oud-notaris en was ook hoofdbestuurder van de VKB. Het is van belang om het wettelijk kader goed voor ogen te hebben.

Hij schrijft: dit punt speelde wel eens in mijn praktijk,

maar de wet kent geen verjaring op dit gebied. Als een erfflater in het testament voorwaarden of een last voor de erfenis of het legaat heeft opgenomen, bijvoorbeeld een bestemming van de gelden, dan moet men zich daaraan houden, hoe lang dit ook duurt. Het enige artikel in de wet (BW boek 4, artikel 45), dat over dit onderwerp gaat, bepaalt dat als een voorwaarde of last onmogelijk te vervullen is, of in strijd is met de wet of de goede zeden, deze voorwaarde of last vervalt. Hiervan moet echter al sprake zijn direct na het overlijden.

Soms staat er een sanctie in het testament, als men zich er niet aan houdt, bijvoorbeeld een vervallenverklaring. Erfgenamen moeten daar dan een beroep op doen als belanghebbenden. Staat er geen sanctie in het testament, dan nog kunnen erfgenamen nakoming van de voorwaarde of last eisen, zo nodig bij de rechter.

De vraag is alleen, als er geen erfgenamen of nabestaanden meer in leven zijn, die de controle op de naleving heeft, als de legataris, bijvoorbeeld de kerk, zich niet meer aan de bestemming houdt. Wie moet dan de nakoming eisen? In de praktijk kraait er dan geen haan meer naar. Dat is weliswaar juridisch gezien geen verjaring, maar het resultaat is hetzelfde.

Als een kerkelijke gemeente na een (lange) periode van de last af wil, of de last kan niet meer worden nagekomen (bijvoorbeeld: het kerkgebouw voor welks onderhoud het geld was bestemd, is afgestoten), dan kan men zich wenden tot de erfgenamen of de rechter. Mr. Kos kan zich herinneren ooit een uitspraak te hebben gelezen dat een rechter bij een heel oud testament de last vervallen heeft verklaard, omdat nakoming niet meer mogelijk was. Tot zover mr. Kos.

Praktische adviezen

Iets anders is een 'eigen' oormerking, op grond van his-

torie. Als er geen expliciete last of voorwaarde in een testament staat vermeld, maar het geld wordt nagelaten aan een plaatselijke gemeente, dan is er geen noodzaak om dit geld te oormerken voor een specifieke wijk of een specifiek doel. Of men moet dit zelf binnen de kerk hebben afgesproken en vastgelegd. Bij een fusie gaat het vermogen gewoon mee in de rechtsopvolger van de betreffende gemeente.

Mr. Kos zegt wel: het is wellicht aan te bevelen mensen die één en ander willen vastleggen per testament te adviseren duidelijk te zijn, maar ook te adviseren een bestemmingsverplichting in het testament eventueel te termineren. Kos' persoonlijke mening is dat je dit soort bepalingen

niet langer zou moeten willen laten duren dan ongeveer een generatie lang, dus zeg 25 jaar. Omdat je anders - door de verandering van de tijd - het een ontvanger van het geld tamelijk moeilijk kunt maken.

Kortom: de stelling dat een last of verplichting na een x-aantal jaren moet kunnen vervallen, is niet haalbaar, tenzij de wet wordt veranderd. Dit is niet te verwachten. Wel kunnen erflaters zelf iets doen door in hun testament helder te zijn over hun preciese bedoeling en/of door een terminering aan de bestemmingsverplichting vast te maken. De notaris heeft een adviserende rol. Bij een mogelijk conflict heeft de rechter het laatste woord.

Kalender voor kerkrentmeesters

Mei:

- Inning bijdrage Solidariteitskas onder lidmaten (eventueel uitgebreid tot de doopleden).
- Betaling Maandnota.
- Publicatie in het kerkblad van de jaarrekening
- Publicatie over stand van zaken actie Kerkbalans 2018 (stand van toezeggingen, bijdragers, e.d. en het mogelijk te verwachten resultaat).

Juni:

- Toezending door de kerkenraad van de vastgestelde jaarrekening aan het Regionaal College voor de Behandeling van Beheerszaken.
- Betaling Maandnota
- Huurtarieven verhuur kerkelijke gebouwen per 1 juli aanpassen waarover de aankondiging in april plaatsvond.

MONDIAL MOVERS

Kattenberg Verhuizingen

MONDIAL MOVERS

Aad de Wit Verhuizingen

Dé verhuizers van de VKB

#VRIJBLIJVENDE OFFERTE EN DESKUNDIG ADVIES OP MAAT

#0800 - 022 17 22

Lees meer op www.vkb-verhuizingen.nl

Aansprakelijkheid van kerken voor hun vrijwilligers

“Stel dat de vrijwilliger iets overkomt tijdens uitvoering van werkzaamheden ten behoeve van de kerkelijke gemeente ...”

Tekst & Beeld Mercer/Marsh team VKB

Naar aanleiding van een uitspraak van de Hoge Raad van 15 december 2017 hebben wij meerdere vragen ontvangen in hoeverre de aansprakelijkheidsverzekering van verzekerden die binnen de VKB collectiviteit zijn gesloten dekking biedt.

De uitspraak van de Hoge Raad van 15 december 2017 heeft betrekking op schade van een klusjesman (vrijwilliger) die een dwarslaesie heeft opgelopen na een val van een (kerk)gebouw, waarbij de Hoge Raad de Parochie een schadevergoeding oplegde van EUR 100.000. Het geschil ging over het feit dat verzekeraar de vrijwilliger niet zag als een ondergeschikte.

Er kunnen zich meerdere schaden voordoen:

1. De vrijwilliger veroorzaakt tijdens het uitvoeren van de activiteiten ten behoeve van de kerkelijke gemeente schade aan derden. In dat opzicht zijn vrijwilligers meeverzekerd en biedt de verzekering binnen het kader van de polisvoorwaarden dekking.
2. De vrijwilliger loopt zelf letsel en/of zaakschade op. In deze situatie is verzekeringsdekking mede afhankelijk van de omstandigheden waaronder de schade zich heeft voorgedaan.

Een aansprakelijkheidsverzekering biedt dekking voor de aansprakelijkheid van de kerkelijke gemeente. Is de kerkelijke gemeente niet aansprakelijk dan biedt de verzekering geen dekking. Is er wel aansprakelijkheid dan bepalen de polisvoorwaarden of de verzekering dekking biedt.

Als vrijwilligers in opdracht van de kerkelijke gemeente werkzaamheden uitvoeren worden zij beschouwd als ondergeschikten. Als ze bij de uitvoering van de werkzaamheden schade oplopen zal er of een onrechtmatige ge-

draging van de kerkelijke gemeente moeten zijn of van iemand die namens hem optreedt. Ook is het mogelijk dat de kerkelijke gemeente aansprakelijk is als deze niet gezorgd heeft voor veilige werkomstandigheden.

Artikel 7:658 BW bepaalt dat de werkgever een veilige werkomgeving moet creëren.

In het geval van bovenstaande kwestie biedt uw aansprakelijkheidsverzekering dekking als zich een schade voordoet onder precies dezelfde omstandigheden. Echter, er kunnen zich mogelijk situaties voordoen waarbij hieraan niet wordt voldaan, zoals bij uitbreiding van een gebouw waarbij vrijwilligers van de kerkelijke gemeente sloop/bouwwerkzaamheden uitvoeren. In deze situatie is mogelijk geen sprake meer van een activiteit die de kerkelijke gemeente ook met zijn eigen werknemers had kunnen uitvoeren.

Dit is belangrijk omdat de kerkelijke gemeente dan ook bij de uitvoering van deze activiteiten onvoldoende invulling kan geven aan de vereisten ten aanzien van veilige werkomstandigheden conform artikel 7:658 BW. U moet er daarom vanuit gaan dat als u vrijwilligers inzet voor activiteiten die niet behoren tot de reguliere activiteiten die u als kerkelijke gemeente uitvoert daar mogelijk geen dekking voor zal bestaan onder de aansprakelijkheidsverzekering indien zij letsel oplopen tijdens de uitvoering daarvan.

Om kosten te besparen, maken kerkelijke gemeenten

vaak gebruik van vrijwilligers. Hier zitten wel een aantal risico's aan vast voor de kerkelijke gemeente. Vaak maakt een kerkelijke instantie gebruik van vrijwilligers in kwetsbare leeftijdsgroepen waarvoor de kerkelijke instantie wel verantwoordelijk is als er een ongeval plaatsvindt. De kosten kunnen hoog oplopen waardoor uw gemeente met een omvangrijke schadelast geconfronteerd kan worden.

De dekking van uw aansprakelijkheidsverzekering is ruim maar niet alle risico's/schaden zijn verzekerd. Zo biedt de verzekering dekking voor de aansprakelijkheid van de kerkelijke gemeente voor uitsluitend schade van derden en binnen de grenzen van de polisvoorwaarden en verzekerde limieten. Als een verzekering daardoor niet of een gedeelte van de schade uitkeert, kan de kerkelijke gemeente met een behoorlijke rest schadebedrag geconfronteerd worden.

Wat betreft de collectieve ongevallenverzekering binnen de VKB collectiviteit geldt het volgende wat betreft het uitvoeren van werkzaamheden ten behoeve van de kerkelijke gemeente.

Bij een collectieve ongevallenverzekering is de vraag of het ongeval is veroorzaakt door een aansprakelijke derde(n) niet relevant.

Als de verzekerde (dit kunnen zijn ambtsdragers, medewerkers en/of vrijwilligers van de gemeente) een ongeval overkomt en ten gevolge hiervan zou komen te overlijden of blijvende invaliditeit oploopt, dan biedt de ongevallenverzekering een uitkering.

Een ongeval kan ernstige gevolgen hebben, denk bijvoor-

beeld aan iemand die blijvend invalide raakt en jarenlang moet revalideren. Dit heeft een grote impact op de persoon in kwestie, maar ook op zijn/haar leefomgeving. In veel gevallen betaalt de zorgverzekeraar de kosten voor revalidatie en medische specialistische zorg. Voor andere kosten draait men vaak zelf op, denk bijvoorbeeld aan vervoerskosten (minder mobiel) of kosten om de woning te verbouwen om deze rolstoelvriendelijk te maken. Dat zijn kostbare ingrepen en hierbij is een uitkering uit een ongevallenverzekering zeer welkom.

Een overlijdensgeval veroorzaakt door een ongeval is natuurlijk voor de gezinsleden erg ingrijpend. Met de uitkering vanuit een ongevallenverzekering hebben de nabestaanden in ieder geval een extra financieel vangnet achter de hand. De nabestaanden kunnen dit geld bijvoorbeeld gebruiken voor de uitvaart of andere kosten die komen kijken bij overlijden.

Wie kunnen er worden verzekerd?

Er kan gekozen worden uit twee ongevallenverzekeringen:

- Een verzekering ten behoeve van de ambtsdragers en personeelsleden.
- Een verzekering ten behoeve van de vrijwilligers die geheel belangeloos werkzaamheden verrichten binnen de kerkgemeenschap.

Wat is verzekerd?

- Een uitkering als een verzekerde overlijdt ten gevolge van een ongeval.
- Een uitkering als een verzekerde geheel of gedeeltelijk blijvend invalide raakt ten gevolge van een ongeval.

Voor een geringe premie kan de ongevallenverzekering worden afgesloten.

■ Boek: 145 jaar Hervormde Kerk van Pesse

Tot voor kort bezat de Protestantse Gemeente van Pesse twee kerkgebouwen. Door het samengaan naar één PKN-gemeente kon men met één gebouw toe en werd besloten het oudste gebouw, de kerk van de voormalige Hervormde Gemeente, te verkopen. De kerkenraad wilde wel graag een blijvend aandenken aan dit historische gebouw. Een gemeentelid heeft de handschoen opgepakt en dook in de archieven. Zo is een mooi boek ontstaan dat in 2017 tijdens een gemeenteavond is gepresenteerd. De titel zegt wat het is: 145 jaar Hervormde Kerk van Pesse en de voorgeschiedenis, een klein monument ter herinnering.

Het boek telt 120 pagina's en is rijk geïllustreerd. Het is mooi uitgegeven met harde kaft. Het boek kost € 10,00, exclusief eventuele verzendkosten.

De verspreiding wordt verzorgd door de kerkvoogdij van de Protestantse Kerk Pesse, waar ook de opbrengst van het boek terecht komt. Om een exemplaar te bemachtigen kunt u contact opnemen met een van de kerkrentmeesters van de PKN Pesse. U kunt daarvoor een e-mail sturen naar kwesterink@hetnet.nl of naar wevers2@ziggo.nl. Zie ook de website <https://www.pknpeesse.nl>

*Namens de kerkrentmeesters,
Lammert Metselaar, auteur*

■ Boek: Historie kerk Heesselt

Toen Corry Derksen, neerlandicus, hobbyschrijfster en bestuurslid van Stichting Kerk Heesselt voor het eerst in de kerk van Heesselt kwam, vielen haar in de hal twee eerste stenen op. Eén gelegd in 1849 en één in 1887. Haar nieuwsgierigheid was gewekt en ze vroeg de kerkenraad van de Protestantse Gemeente Varik-Heesselt of ze het archief van de kerk van Heesselt mocht onderzoeken met het doel een boekje te schrijven over de historie van de kerk.

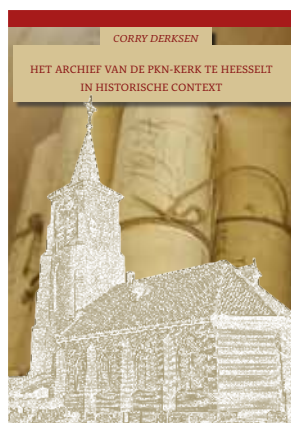
De zoektocht resulteerde in een 96 pagina's tellend boekje dat rijk geïllustreerd is met vele prachtige nieuwe en oude foto's. Corry weet vele opmerkelijke wetenswaardigheden voor het voetlicht te brengen. Zo werd de eerste steen van 1887 gelegd door een vrouw. Bijzonder, aangezien vrouwen in die tijd weinig rechten hadden. In de kerkenraad mochten ze geen zitting nemen en ook stemmen op kandidaat kerkenraadsleden was verboden. Kerkenraadslid zijn was in die tijd een gewilde functie. Iemand wilde zelfs zo graag in de kerkenraad, dat hij bij de ingang van de kerk sigaren uitdeelde. Corry beschrijft vooral de periode van 1868 tot 1940. Uit deze periode is het meeste materiaal beschikbaar. 1868 was een belangrijk jaar. Napoleon kondigde de scheiding van kerk en staat aan. De overheid bemoeit zich vanaf dat moment niet meer met het beheer van kerkelijke goederen. Het

beheer van de kerk komt volledig bij de kerkvoogdij te liggen. De kerk van Heesselt was rijk in die tijd. Dat blijkt uit de vele landerijen zowel binnendijks als buitendijks, die de kerk bezat. Dorpen rond Heesselt vroegen regelmatig een financiële bijdrage die meestal werd gehonoreerd. Ook mensen in Heesselt die krap bij kas zaten deden zelden tevergeefs een beroep op de kerk.

In het archief bevond zich een cementzak vol met rolletjes. Elk rolletje bestond uit opgerolde kwitanties. De meeste ondertekend met een kruisje. De leerplicht bestond nog niet en velen konden niet lezen en schrijven. Uit deze rolletjes heeft Corry veel informatie geput. Zo bleek dat de kerk werkverschaffer was. Koster, voorzanger, dominee en orgelpomper waren in dienst van de kerk. De orgelpomper ontving f13,00 per jaar. Met een hendel moest hij wind in de windladen pompen zodat het orgel bespeeld kon worden.

De kerk was ook in die tijd niet los te zien van het Betuwse landschap met de rivier de Waal. Soms kwam het water zo hoog, dat men vanaf de dijk zijn handen erin kon wassen. Op het kerkhof staat een grafsteen van drie mensen uit dezelfde familie, omgekomen tijdens kruisend ijs in de winter van 1929.

Corry heeft drie jaar aan het boekje gewerkt. "Een waardevolle onderneming", aldus Corry. Uitgeverij is "De Weide Blik" van Ton den Boon uit Varik www.weideblik.com isbn 978 90 77767 757

Het boekje is te koop voor € 10,00 exclusief verzendkosten via bestuur@kerkheesselt.nl

Waarnemende parttime predikanten bij uitvaarten?

Tekst Jos Aarnoudse

Een aantal kleinere gemeenten in elkaars buurt heeft allemaal een deeltijd predikant. Maar geen van hen is ook predikant in één van de andere gemeenten. In principe verzorgen deze predikanten in de eigen gemeenten de begeleiding van stervende gemeenteleden en de uitvaart. Er is kennelijk een gebruik ontstaan dat ze bij afwezigheid voor elkaar 'waarnemen' en dat dit met gesloten beurzen gebeurt. Dus er vinden geen betalingen plaats voor gastbegeleiding en het voorgaan in een uitvaartdienst, noch aan de gemeente waaraan de predikant is verbonden, noch aan de predikant zelf. Nu blijkt in de praktijk echter dat er op de éne predikant vaker een beroep wordt gedaan dan op de andere, zodat het 'gesloten beurzen' systeem steeds meer ongelijk uitpakt. Er wordt voorgesteld dit gebruik te wijzigen, en voortaan de predikanten per pastorale begeleiding en per uitvaartdienst te honoreren, terwijl ze het doen in hun 'eigen tijd'. Vraag van de kerkrentmeester is nu: is het niet gebruikelijk dat predikanten voor elkaar waarnemen. Door een predikant aan te stellen 'hebben we toch al voor het doen van uitvaarten betaald, zodoende moeten we als een ander waarneemt dus dubbel betalen'.

Waarnemen is in veel gevallen wel gebruikelijk, maar is niet meer dan een onderlinge afspraak tussen dominees: als ik er niet ben, kan mijn kerkenraad dan een beroep doen op jou? Of het is een afspraak tussen een vragende kerkenraad en een genabuurde predikant: als onze dominee afwezig is wegens vakantie of studieverlof, kunnen we dan in bepaalde gevallen een beroep op u doen?

Niet gebruikelijk is overigens dat dit met gesloten beurzen en zonder vergoedingen gebeurt. Het is vrij normaal dat als een predikant incidentele hulpdiensten verricht (zoals het voorbereiden en leiden van een uitvaartdienst) deze gewoon gehonoreerd wordt volgens het uurtarief dat daarvoor in de arbeidsvoorwaardenregeling voor predikanten staat vermeld. Overigens is er wel discussie in de kerk of het genoemde uurtarief (dat gebaseerd is op de situatie: nevenarbeid voor een full-time predikant) wel adequaat is in een tijd van parttime predikanten en parttime kerkelijk werkers, omdat in dat tarief geen ruimte is gemaakt voor sociale lasten, werkkosten, pensioenpremie e.d..

Overlijdens en uitvaarten zijn geen planbare activiteiten. Ook een full time predikanten is niet 365 dagen in het jaar beschikbaar. Hij of zij heeft ook vakantie of is met studieverlof. Er is geen enkele regel dat dan collega's maar gratis beschikbaar zouden moeten zijn. Ook dan zal een kerkenraad een andere predikant soms moeten vragen om werkzaamheden te verrichten en die gewoon (naar de vastgestelde normen) dienen te honoreren. Des te meer rijpt dit probleem bij de aanstelling van parttimepredikanten. Hoe kleiner de aanstelling hoe meer dit speelt. Niet verwacht kan

worden dat als een kleine gemeente een predikant gemiddeld 1 à 2 dagen in de week laat werken, hij of zij zeven dagen in de week beschikbaar is, maar ook niet dat dan een parttime predikant van elders dit wel 'gratis' opvangt.

Op zich lijkt het ons in de geschetste situatie het gemakkelijkst om de predikanten dit 'waarnemen' in hun 'eigen tijd' te laten doen, en daar de vastgestelde vergoeding voor incidentele hulpdiensten (voor de uren pastorale begeleiding en specifieke voorbereiding) en de preekvergoeding voor te betalen.

Bedrijfshulpverlening: ook in de kerk?

Tekst Nico de Jong **Beeld** Van Rijn BV

Regelmatig bereiken ons vragen vanuit kerkelijke gemeenten of het noodzakelijk is om BHV-ers in de kerk aanwezig te laten zijn. Uit eerder gehouden onderzoek onder onze leden blijkt dat veel kerkeigenaren van mening zijn dat op dit gebied de veiligheid voldoende is gewaarborgd, en dat terwijl er juist in die kerken geen actieve BHV-organisatie aanwezig is. Gelukkig zijn er ook kerken die op dit gebied hun zaakjes goed op orde hebben. Wellicht eens goed om na te denken hoe het in uw kerkelijke gemeente geregeld is en zo nodig dit onderwerp ter sprake te brengen? Het blijkt trouwens regelmatig dat kerkrentmeesters niet op de hoogte zijn van de regelgeving op dit gebied. In verband hiermee hebben we Wilmar Kole, veiligheidskundige bij onze partner Van Rijn Advies & Projecten BV, een aantal vragen voorgelegd.

Is er regelgeving op het gebied van BHV en zo ja waar is dit vastgelegd?

Bedrijfshulpverlening is een onderwerp waar elke organisatie mee te maken heeft. Elk bedrijf, organisatie en elke instelling kan met een incident of calamiteit worden geconfronteerd. Bedrijfshulpverlening helpt op zo'n moment om letsel, leed en schade te voorkomen of te beperken. Bedrijfshulpverlening is dus waardevol voor mens en organisatie en daarnaast verplicht conform de Arbowet in artikel 3 en artikel 15.

Wat is er verplicht voor kerkelijke gemeenten en wat is er aan te bevelen?

Ook kerkelijke gemeenschappen vallen onder de verplichting die hierboven wordt benoemd. Waar vroeger meer specifieke taken en aantallen van bedrijfshulpverleners werden benoemd, geldt nu dat de bedrijfshulpverlening adequaat moet zijn. Dit betekent concreet dat de bedrijfshulpverlening maatwerk is en moet passen bij de aard, de omvang en de risico's van de gemeente. Het is daarom verstandig om als kerkelijke

gemeente dit te laten inventariseren door een deskundige.

Op welke wijze kunnen plaatselijke kerken die tot op heden niets hebben geregeld op het gebied van BHV in de kerk dit het beste aanpakken?

De basis voor het bepalen van de bedrijfshulpverlening wordt gelegd door middel van het opmaken van een Risico- Inventarisatie- en Evaluatie (RI&E). Vanuit deze RI&E zullen de risico's binnen uw gemeente in kaart

zijn gebracht. De bedrijfshulpverlening richt zich op de restrisico's die er zijn nadat zoveel mogelijk risico's zijn weggenomen.

Wat is precies een RI&E en is dit verplicht? Hoe zit het met de toetsing?

Ieder bedrijf of organisatie is benieuwd welke risico's er zijn. Deze worden duidelijk wanneer er een Risico- Inventarisatie- en Evaluatie (RI&E) wordt uitgevoerd. Met de inventarisatie worden alle veiligheids- en gezondheidsgevaaren en de hieraan verbonden risico's in kaart gebracht. Een RI&E is een verplicht document conform artikel 5 van de Arbowet. Het opstellen van dit document dient te gebeuren door een deskundig persoon. Het is wel zo handig dat de persoon weet wat hij aan het inventariseren is.

Vanuit de inventarisatie zal een plan van aanpak worden gemaakt, om benoemde punten uit de RI&E op te kunnen pakken. Toetsing van de RI&E door een gecertificeerde kerndeskundige ligt vast in artikel 14 van de Arbowet.

Voor organisaties met minder dan 25 werknemers is een toetsing niet van toepassing.

Hoeveel BHV'ers moeten er minimaal aanwezig zijn en geldt dit alleen op zondag?

Dit geldt niet alleen op zondag, maar de hele week door. Vergeet dan ook de vrijwilligers bijvoorbeeld niet. Vroeger was de regel 1 BHV'er op 50 personen, maar dit is NIET meer

geldig. Tegenwoordig wordt dit bepaald vanuit de risico's binnen het bedrijf of de organisatie. Bedrijfshulpverlening is maatwerk geworden, omdat het risico bij oudere mensen of kindercrèche veel hoger is dan personen die goed ter been zijn. Ook wordt er gekeken naar de vluchtroutes en overige risico's om de bedrijfshulpverlening op juiste sterkte te krijgen en te houden.

Stel je hebt een kleine dorpskerk waar in de zondagse eredienst slechts maximaal 50 overwegend oudere mensen komen. Hoe ga je daarmee om?

Ook in een kleine dorpskerk blijft de verplichting van bedrijfshulpverlening van toepassing. Wel wordt

bedrijfshulpverleners moeten beschikken. Ook wordt er gekeken welke hulpmiddelen zij nodig hebben.

Artikel 15 van de Arbowet zegt het volgende: de bedrijfshulpverleners beschikken over zodanige opleiding en uitrusting, zijn zodanig in aantal en zodanig georganiseerd dat zij onderstaande genoemde taken naar behoren kunnen vervullen:

- het verlenen van eerste hulp bij ongevallen;
- het beperken en het bestrijden van brand en het beperken van de gevolgen van ongevallen;
- het in noodsituaties alarmeren en evacueren van alle werknemers en andere personen in het bedrijf of de inrichting.

Voor de hierboven genoemde zaken is het dus nodig om personen op te leiden als BHV'er. Hiernaast is het ook nodig de juiste middelen en de juiste hoeveelheid middelen te hebben om hiernaar te kunnen handelen.

Denk dan aan bijvoorbeeld:

- Blusmiddelen (haspels en blussers);
- EHBO-middelen;
- Vluchtwegen;
- Etc.

Al deze zaken worden geleerd in de BHV-opleiding en kunnen worden toegepast door het opmaken van een ontruimingsplan, ontruimingsplattegronden en een bedrijfshulpverleningsplan. Zo ontstaat er een complete BHV-organisatie die weet wat er van ze verwacht wordt.

Het is verstandig om niet je eigen organisatie te gaan keuren, omdat hier vaak veel zaken niet meer worden opgemerkt

er door het toepassen van maatwerk in de bedrijfshulpverlening gekeken naar de juiste inzet van de bedrijfshulpverleningsorganisatie.

Moet een BHV'er verplicht een opleiding volgen?

Op basis van de restrisico's binnen de gemeente wordt het optreden van de bedrijfshulpverleners uitgewerkt naar een plan. Hieruit volgen de benodigde kennis en vaardigheden waarover

Vroeger moesten eigenaren van kerken een gebruikersvergunning aanvragen. Is dat nog steeds het geval?

Tegenwoordig is er een verplichting tot het doen van een gebruiksmelding conform bouwbesluit.

Is het oefenen van ontruiming verplicht en zo ja hoe pak je dat als kerk aan?

Ja, BHV-oefeningen kunnen op verschillende manieren worden gehouden. Vaak wordt de hulp van een deskundige betrokken om te oefenen op de juiste manieren te handelen. Het is verstandig om niet je eigen organisatie te gaan keuren, omdat hier vaak veel zaken niet meer worden opgemerkt. Er wordt verwacht dat de BHV goed functioneert als organisatie en niet als losse personen. Hiervoor is dus degelijk oefening in teamverband nodig. In een kerk wordt er vaak gekozen voor een ontruimingsoefening buiten de eredienst om de dienst niet te verstoren. Die keuze zal in overleg met de kerkenraad gemaakt moeten worden. Probeer in ieder geval wel om bij een ontruimingsoefening voldoende mensen aanwezig te hebben. Hoe realistischer er wordt geoefend, hoe beter je bent voorbereid.

Heb je nog een belangrijke slotopmerking of tip?

In geval je als kerk nog onvoldoende voorbereid bent: ga vrijblijvend het gesprek aan met een deskundige partij en laat een nul-meting (RI&E) uitvoeren. Van hieruit kan er worden gebouwd aan een veilige organisatie. Want niemand kan verzekeren dat er nooit iets gaat gebeuren. Dan wil je als gemeente toch voorbereid zijn op calamiteiten zoals brand, een ongeval of letsel?

De Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland heeft in overleg met meerdere partijen een branche-RI&E ontwikkeld die bestemd is voor plaatselijke kerken. Er is een model beschikbaar voor gemeenten mét en zonder horeca-activiteiten dat onlangs is geactualiseerd. Het model is te downloaden vanaf de website kerkrentmeester.nl (in de kennisbank in de rubriek mensen/ARBO&BHV), protestantsekerk.nl en RIE.nl.

De Bond van Nederlandse Predikanten 100 jaar geleden opgericht

Tekst Jan Dirk Wassenaar

Op 9 april vierde de Bond van Nederlandse Predikanten zijn eeuwfeest. In deze bijdrage wil ik stilstaan bij de oprichting van de bond en bij de ontwikkelingen in de eerste jaren van zijn bestaan. Daarbij komt ook de relatie tussen de bond en de Vereniging van Kerkvoogdijen (voorloper van de VKB) aan de orde.

De oprichting van de BNP

Het is niet eenvoudig de oorsprong van de BNP exact te traceren. Wel staat vast dat tijdens de laatste jaren van de Eerste Wereldoorlog steeds meer predikanten voor een vakorganisatie voelden. De salariëring van het domineeswerk had hen daar ontvankelijk voor gemaakt. Na de oorlog was het met de traktementen treurig gesteld. Niet alleen de predikanten zelf vonden dat. In de oprichtingsvergadering van de Vereniging van Kerkvoogdijen, op 9 juni 1920, noemde G.W. Mortier de financiële toestand van de predikanten 'onhoudbaar'. Aan verschillende kanten van de kerk kwam beweging. Het ging daarbij niet alleen om verhoging van de traktementen. Er werd ook gepleit voor een centraal gerekende salariëring.

Op 9 april 1918 vond in Amsterdam een bijeenkomst van predikanten plaats, die als de oprichtingsvergadering van de BNP gezien kan worden. In het verslag ervan wordt benadrukt dat de vereniging buiten de richtingen wilde staan. In het 'arbeidsprogramma' wordt melding gemaakt van de doelstelling: 'de behartiging van al die belangen, welke betrekking hebben op de maatschappelijke en materiële positie van den Nederlandschen predikant in zijn ambt'. De aanwezigen besloten dat de predikantenbond zich allereerst moest

inzetten voor traktements- en pensioenregelingen en voor de verzorging van weduwen en wezen. Op 3 oktober 1918 werd de eerste algemene vergadering gehouden, in Utrecht. Toen werden de statuten en het reglement vastgesteld. Tevens werd een hoofdbestuur gekozen.

In de loop der jaren groeide het ledenbestand van de BNP; ook emeriti en studenten gaven zich op. De leden kwamen uit allerlei kerken en zij vertegenwoordigden verschillende richtingen; predikanten uit de Gereformeerde Kerken in Nederland sloten zich niet aan. Twee jaar na de oprichting van de predikantenbond had deze meer dan 1200 leden. Anderzijds bleven veel predikanten zich afzijdig houden, vanwege bezwaren als 'hoge contributie, te materialistisch, geen vak, dan geen vakvereniging, strijdig met het geestelijk karakter van het ambt, vrees voor staken e.t.q.' (e tutti quanti - en alle(n) die erbij behoren, red.). De werkzaamheden van de bond namen in de beginjaren van zijn bestaan zo toe dat men een vrijgestelde secretaris kon benoemen.

Het 'Reglement op de predikantstraktementen'

De eerste jaren van de BNP werden gekenmerkt door de strijd voor verbetering van de traktementen. In de klassieke vergaderingen van juni

1919 kwam een door het hoofdbestuur van de predikantenbond aan de algemene synode gerichte motie aan de orde. In de memorie van toelichting wordt vermeld dat een drietal grondgedachten het bondsontwerp beheerst: 'a. de evangeliedienaar moet met zijn gezin uit het ambt kunnen leven; b. de predikantsbezoldiging is een zaak van algemeen kerkelijk belang, waarvan de verzorging niet mag worden overgelaten aan de afzonderlijke gemeenten, maar de behartiging vraagt door de geheele kerk; c. de daarvoor noodige gelden moeten worden opgebracht door de kerk in haar geheel, niet alleen uit de kerkelijke fondsen, maar ook uit de bijdragen diergenen, die tot de kerk behoren.'

Het voert te ver om alle ontwikkelingen en verwickelingen sinds juni 1919 te memoreren. Ik beperk me tot het uiteindelijke resultaat: op 18 augustus 1920 nam de synode een reglement aan. Daarin is te lezen dat de gemeenten voor bijdragen in een centrale kas naar draagkracht aangeslagen zouden worden. De uitkeringen aan pensioengerechtigden en de bijdragen in de pensioenstortingen, die aanvankelijk wel op het programma stonden, waren geschrapt. Om de nood van de emeriti-predikanten en predikantsweduwen en -wezen te lenigen, werd in het najaar van 1920 door de predikantenbond de (succesvolle) oudejaarscollecte in het leven geroepen.

De gemeenten werden verplicht om voortaan een minimum-aanvangstraktement uit te keren van fl. 2.500, 3.000 of 3.500. Dat betekende een flinke stijging van de traktementen. De nieuwe regeling inzake de predikantstraktementen trad op 15 januari 1921 in werking. De betaling van de bijdragen aan de kas voor de predikantstraktementen en van de uitkeringen daaruit nam een aanvang in 1922. Op 1 januari 1926 trad een reglement met betrekking tot de

predikantspensioenen in werking. Na de invoering van het Reglement op de predikantstraktementen werd het reilen en zeilen van de BNP voor een groot deel bepaald door de frictie met de Raad van Beheer, waaraan de uitvoering van het reglement was toevertrouwd. Een ander probleem bij de uitvoering van het reglement was, dat veel kerkvoogdijen er weinig voor voelden om gelden af te dragen aan een centrale kas – ze wilden niet onder curatele staan. Dientengevolge bleven de uitkeringen in het algemeen beneden wat reglementair vastgesteld was. Niettemin zijn de traktementen inderdaad niet onbelangrijk gestegen. In dit verband moet opgemerkt worden dat de BNP ook wel aan persoonlijke financiële ondersteuning deed of daar op enigerlei wijze bij betrokken was. Overigens: de weigerachtige, niet bij de Raad van Beheer aangesloten, gemeenten bleven bij vertrek van de predikant automatisch vacant: ze kregen geen toestemming om te beroepen.

De Vereniging van Kerkvoogdijen

Ik wil ook aandacht besteden aan de oprichting van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk, in 1920. Met het oog daarop stelt de jurist H.M.J. Wagenaar, die vanaf 1926 in dienst was bij de Centrale Kas voor de Predikantstraktementen en later 'bouwheer' van de kerkorde van 1951 werd, '(...) dat de zorg over de traktementen van principiële betekenis is geweest voor de geboorte van de Vereniging van Kerkvoogdijen en de vereniging op haar beurt het centrale punt in de Kerk geweest is, die de traktementsregeling heeft doen slagen.' De visie van Wagenaar wordt gedeeld door de historicus A. de Groot, die opmerkt: 'De in 1920 opgerichte Vereniging van kerkvoogdijen in de Ned. Hervormde Kerk had

loyaal haar bemiddeling verleend bij het ontwerpen van de traktementsregeling en werkte consciëntieus mee aan de uitvoering ervan. In deze kring had men er oog voor dat de verhoudingen van bestuur en beheer langzamerhand zozeer waren vergroeid, dat het beter was de historie maar te laten rusten en zich te bezinnen op nieuwe mogelijkheden. Uiteraard kwam men op voor de rechten der kerkvoogdijen, maar het hoofdbestuur benadrukte telkens en telkens dat men de geestelijke belangen zou laten prevaleren; het ging immers om de instandhouding van de dienst des Woords.' L.H. Ruitenberg, die van 1946 tot 1973 voorzitter van de BNP was, geeft een andere lezing: 'Laten wij er geen doekjes omwinden: het heeft lang niet overal geboterd tussen de predikanten en de kerkvoogdijen.' Toch spreekt hij ook over 'eenzelfde richting' waarin predikantenbond en kerkvoogdijvereniging hebben gewerkt, 'nl. van een geestelijker verstaan van de stoffelijke zaken en van een stoffelijker verstaan van de geestelijke zaken'.

In 1924 onderging de Vereniging van Kerkvoogdijen een forse adering: in dat jaar werd de Vereniging van Protesterende Kerkvoogdijen opgericht. Die bestreed de rechtsgeldigheid van het Reglement op de predikantstraktementen. Daarin werd zij gesteund door de Amsterdamse hoogleraar L.J. van Apeldoorn. De Groot merkt dienaangaande op: 'Maar zelfs de protesterenden ging hij soms te ver, daar hij ook de wettigheid van de in 1816 ingestelde synodale bestuursorganisatie in het debat betrok.' Het verzet tegen de uitvoering van het reglement werd pas gebroken na het verlies van de zaak-Ouddorp in 1931: in dat jaar werd de synode in het gelijk gesteld ten aanzien van haar bevoegdheid tot algemene regelingen voor de predikantstraktementen en met betrekking tot het beheer.

Bond van Nederlandse Predikanten
beroepsorganisatie van en voor predikanten

► Inspectie van de toren is een 'must'

Geloof in optimale arbeidsomstandigheden en veiligheid

Tekst May-lisa de Laat **Beeld** DB Arbo Advies

"Het gaat al jaren goed." Of: "Arboadvies is bij ons niet nodig". Het zijn uitspraken die ik in de praktijk vaak hoor. Beheerders, kerkenraden en kerkrentmeesters kijken dikwijls heel anders naar de arbeidsomstandigheden en veiligheid van 'hun' kerkgebouwen. In de praktijk merk ik bij hen een verschil in bewustzijn en bewustwording. En dat is best begrijpelijk gezien de grote betrokkenheid die zij hebben bij hun eigen kerk en geloofsgemeenschap", aldus Dirk Bok, directeur en eigenaar van DB Arbo Advies B.V. in Bleiswijk. Dirk studeerde Arbeidshygiëne en Hogere Veiligheidskunde. "Het is niet alleen mijn deskundigheid, maar ook mijn passie om organisaties te helpen een veiligere werkomgeving te bereiken en daarmee de kans op risico's en eventuele claims van overheid of verzekeraar bij calamiteiten te voorkomen of in ieder geval te verminderen." Monumentale panden hebben altijd een grote aantrekkingskracht op Dirk gehad. "Bovendien ben ik overtuigd Christen. Ik zet daarom graag mijn talenten in als partner van de VKB."

Ter illustratie van mogelijke risico's in de praktijk bij kerken noemt Dirk de opstelling van kerkstoelen in relatie tot de voorschriften van de brandweer bij het vrijhouden van vluchtwegen. "Zowel vluchtwegen als nooduitgangen moeten altijd voldoende vrij zijn. Losliggende bekabeling is ook een frequent voorkomend voorbeeld. Wees tevens realistisch als het gaat om brandgevaar gezien de vele kaarsen die – al dan niet lopend – gebrand worden. Brandvertragende vloerbedekking en vlamvertragende (geïmpregneerde) materialen in het algemeen zijn noodzakelijk. Ook een inspectie van de kerktoren in het kader van de Arboret is een 'must'. In de praktijk wordt deze nogal eens als opslagruimte gebruikt. Onlangs kwam ik een situatie tegen waarbij vier ladders in het verlengde van elkaar waren gezet om tot een bepaalde hoogte te

klimmen. Je moet er niet aan denken wat er gebeurt als die verschuiven en er iemand naar beneden valt. Het gaat erom de veiligheid van gebruikers en bezoekers te waarborgen, ook op een begraafplaats, in de kapel of in een ander bijgebouw. Net als bij bedrijven, zijn bedrijfshulpverleners (BHV'ers) nodig en moet er regelmatig een oefening plaatsvinden."

Zelfde wetgeving als bedrijven

"Voor kerkgemeenschappen en kerkgebouwen gelden dezelfde voorschriften als voor andere organisaties en gebouwen. Bovendien hebben vrijwilligers gelijke rechten als medewerkers in een organisatie. Dat betekent dat ook vrijwilligers onder veilige omstandigheden hun werk moeten kunnen doen. Als specialist bij DB Arbo Advies adviseer ik verantwoordelijken over het opzetten van een arbo- en veiligheidsbeleid en over de laatste ontwikkelingen. Aan de hand van een grondige risico-inventarisatie tijdens een visuele rondgang en gesprekken met betrokkenen, stel ik een pragmatische en overzichtelijke risico-inventarisatie met plan van aanpak op. Daarmee kan heel praktisch gewerkt worden aan optimale arbeidsomstandigheden en veiligheid. Op die manier adviseer en begeleid ik in het hele land diverse soorten organisaties, waaronder geloofsgemeenschappen zoals in onder meer Zwolle, Heerhugowaard en in Bleiswijk. Een vrijblijvende kennismaking en advies zijn mogelijk. Over het algemeen adviseer ik verantwoordelijken van kerkgemeenschappen om meer bedrijfsmatig naar arbeidsomstandigheden en veiligheid te kijken. Dat levert altijd meer inzicht en geruststelling op, zowel voor bezoekers als gebruikers van gebouwen."

DB Arbo Advies heeft de missie om bedrijven en organisaties volledig te ontzorgen als het gaat om arbeidsomstandigheden en veiligheid. Dat doen wij via professioneel,

onafhankelijk en praktisch advies en begeleiding. Net als bij andere organisaties, zijn optimale arbeidsomstandigheden en veiligheid ook bij kerkgebouwen, opstallen en gronden van belang.

Geest van de wet

Met praktische onderzoeken en inzichtelijke rapportages adviseert en begeleidt Dirk bedrijven en organisaties naar optimale veiligheid en gezondheid. Daarbij zoekt hij steeds de juiste balans tussen de wettelijke eisen en de mogelijkheden van een organisatie. "Ik denk altijd in de

geest van de wet, want zaken moeten vooral werkbaar blijven." Ook diverse certificeringstrajecten zoals VCA- en VCU behoren tot Dirks dagelijks werk. Dirk heeft veel kennis van machineveiligheid. Directies benaderen Dirk steeds vaker als sparringpartner, omdat hij arbeidshygiëne en hoger veiligheidskunde combineert én zeer ervaren is in zijn werk. Zijn kennis draagt Dirk graag over door het trainen en opleiden van preventiemedewerkers, hoofden BHV en andere disciplines.

► www.dbarboadvies.nl

Kerkrentmeester Eilert van Bentum van de Protestantse Gemeente Zwolle (PGZ) schakelde bijna anderhalf jaar geleden DB Arbo Advies in. Hij vertelt: "Onze gemeente beschikt over zes oudere kerkgebouwen. De beheerders hiervan dachten een aparte status te hebben. Vanuit mijn werkervaring weet ik hoe belangrijk het is te letten op goede arbeidsomstandigheden en veiligheid. Jarenlang had ik een eigen bedrijf waar onder andere gewerkt werd met chemicaliën. Het was lastig om de vele vrijwilligers en de beheerders te overtuigen van het belang. En omdat vreemde ogen dwingen, heb ik toen Dirk Bok van DB Arbo Advies uitgenodigd. Dirk is een correcte en fijne man met veel kennis van zaken. Zeker wat betreft actuele wet- en regelgeving. Hij denkt goed mee en staat open voor alternatieve oplossingen binnen de mogelijkheden.

In december 2016 voerde DB Arbo Advies een eerste risicoanalyse uit en stelde een praktisch plan van aanpak op. Toen Dirk hier op bezoek was, gaf hij bijvoorbeeld uitleg over het belang om vluchtroutes vrij te houden en waarom goed geïnstrueerde BHV'ers belangrijk zijn. Met het plan van aanpak ging PGZ aan de slag om zaken te verbeteren. Tijdens de risico-evaluatie in december 2017 bleken - aan de hand van het plan van aanpak - dat al veel zaken waren verbeterd, maar ook dat er nog steeds kansen voor verbetering liggen! Op deze manier blijven we met elkaar continu scherp letten op arbeidsomstandigheden en veiligheid en dat is goed.

Afspraken staan op papier, dus we kunnen elkaar erop aanspreken. Het is belangrijk dat gasten en bezoekers zich veilig weten. Voor het bestuur was het plan van aanpak handig om inzicht te hebben in de kosten voor (groot) onderhoud. Bovendien hebben we met de schriftelijke rapportage onderbouwing in handen voor de verzekering in het onverhoopte geval dat er toch iets mis gaat. Natuurlijk was niet iedereen direct blij met deze aanpak, want verandering is altijd lastig. Wijzigingen in het sleutelplan bijvoorbeeld, leidden tot vragen bij de betrokken vrijwilligers."

Koster / coördinator veiligheid

Tekst Bert van Rijssen **Beeld** Bert van Zetten

Bert van Zetten (61) is geboren en getogen in Tholen. In het dagelijkse leven is hij brandwacht, onder andere bij de Shell raffinaderij in Pernis. Bij zijn opdrachtgevers probeert hij ook de veiligheid in algemene zin te waarborgen. Om dat vak te kunnen uitoefenen volgde hij verschillende opleidingen: Onder andere een opleiding brandwacht, en VCA-b (Veiligheid Check Aannemers), een opleiding die nodig is als je leiding geeft aan brandpreventie en bluswerkzaamheden. Bij de hervormde gemeente Tholen is hij hoofdkoster, en coördinator van de jaarlijkse ontruimingsoefening.

Vertel eens iets over de historie van je kerk?

De Nederlands Hervormde kerk in Tholen heeft een lange geschiedenis. In 1375 stond op de plaats van de huidige toren een kapel; toen die werd afgebroken is daar de toren gebouwd en daarna is begonnen de kerk verder te bouwen, eerst het kruisgedeelte dat diverse malen is verbouwd en vergroot, en daarna is het koor geplaatst. Eind vijftiger jaren zijn de noord- en zuid transepten toegevoegd, en de muur tussen koor en schip. Rond 2000 is een brandbeveiligingssysteem gekoppeld aan een inbraaksysteem geïnstalleerd. Als er een melding komt, ga ik met een medegemeentelid kijken wat er aan de hand is. Dat komt wel eens voor, soms een heel jaar niet, soms een paar keer per jaar, maar tot nu toe gelukkig altijd vals alarm.

Hoe lang doe je dit werk nu?

In 1991 ben ik begonnen als klokkenluider. In 2003 werd ik gevraagd om hulpkoster te worden door de

toenmalige koster. Na zijn overlijden in 2014 werd ik hoofdkoster. Er zijn twee hulpkosters. Ik zelf doe onder andere de schoonmaak, rouw, trouwen en doopdiensten, en het avondmaal. De ene hulpkoster is gespecialiseerd in de organisatie van concerten, de andere valt in als de anderen geen van beide kunnen, en begeleidt de eredienst een zondag in maanden dat er vijf zondagen zijn.

Waarom doe je dit werk?

Om eerlijk te zijn ben ik er een beetje in gerold. Toen ik gevraagd werd voor het hulpkosterschap gaf ik aan dat ik al gelukkig was met klokkenluiden, maar als ze unaniem voor me zouden stemmen, ik het ging doen. En dat gebeurde dus.

Dus toch een roeping?

Het geeft wel heel veel voldoening, ik doe nooit iets met tegenzin, ben nu weer bezig met de organisatie van het avondmaal. Het is een drive die je hebt, iets mooiers kan ik voor mezelf niet bedenken. Soms zijn het grote

klussen waar je trots op bent, zoals het bouwen van een geluiddichte kast in orgel voor de windmotor. En we hebben onlangs alle verlichting overgeschakeld naar ledverlichting. Maar het zit ook in de kleine dingen: ik heb het kleine deurtje achterin de kerk voorzien van een tochtstrip. Dat valt op, gemeenteleden bedanken je omdat het minder tocht. Je hebt de taak voor alle gemeenteleden klaar te staan. Voor een mevrouw met rugklachten hebben we een tuinstoel en een krukje geregeld zodat ze toch de dienst kan bijwonen. Ik geniet persoonlijk van wat ik doe, ben toch een soort dorpelwachter.

Jullie organiseren ieder jaar een ontruimingsoefening?

Ja, met de biddag voor het gewas (bij ons de vierde woensdag in februari). Wij oefenen een scenario waarbij de hoofdingang onder de toren is geblokkeerd en iedereen via de drie andere uitgangen de kerk moet verlaten. De oefening wordt netjes vooraf aangekondigd. De avond voor de

dienst vergaderen we met alle ontruimingsmedewerkers om alles door te spreken; bij iedere deur moeten twee vrijwilligers oudere mensen begeleiden. Op de avond zelf, na afloop van de dienst kom ik op in mijn rode hesje, steek mijn verhaal af en dan begint de oefening, "u kunt nu de kerk verlaten." Vorig jaar was er iemand van Van Rijn Beveiliging bij. Er werd getimed hoe lang de ontruiming duurde, en geëvalueerd wat wel en niet goed ging.

Je hebt ook een BHV certificaat?

Ja, dat hoort bij mijn vak als brand-

wacht. Ik heb het in de kerk gelukkig nog niet echt nodig gehad. Als je ziet dat iemand niet goed wordt, loop je ernaar toe, er is ook een protocol voor, maar een ambulance is nog nooit nodig geweest.

We hebben trouwens ook ieder jaar een EHBO-oefening, met een deskundige erbij. Er worden dan noodscenario's nagespeeld. De ontruimingsgroep omvat ca 10 à 12 vrijwilligers; de EHBO groep (die bestaat grotendeels uit andere mensen) 14 à 15 man. Dat lijkt best veel maar we hebben in de kerk 540 zitplaatsen waarvan er gemiddeld zeker 300 be-

zet zijn tijdens een kerkdienst.

Jullie pakken het grondig aan. Speelt jouw beroep als brandwacht daarbij een rol?

Niet echt. Het ontruimingsplan is ontstaan naar aanleiding van de café-brand in Volendam. Toen kwamen er landelijke regels dat er ontruimings-oefeningen moesten worden gehouden en wij hebben daar vrij direct op ingehaakt, dat heeft niets met mijn eigen vak te maken. En de oefeningen zijn ontzettend leuk om te doen, vooral de voorbereidingen. De uitvoering is natuurlijk bloedserieus!

MAANDELIJKSE CARTOON

Harold Hofenk
Protestantse gemeente
te Meppel

WIE:

Harold Hofenk (44) uit Meppel is kerkrentmeester van de Protestantse gemeente te Meppel. Harold is getrouwd en heeft twee kinderen. Hij werkt als relatiemanager bij Triodos, als vrijwilliger bij een microfinancieringsorganisatie en tenslotte verzorgt Harold opleidingen in ondernemerschap.

Naast zijn werkzaamheden is Harold een buitenmens: "Ik doe aan hardlopen en mountainbiken en ik werk ook graag in de tuin."

WAAROM:

In 2017 startte er bij de Protestantse gemeente te Meppel een geheel nieuw college van kerkrentmeesters, waaronder ook Harold. Het vorige college was opgestapt vanwege verschil van inzicht met de Algemene kerkenraad. "Ik ben erbij gevraagd omdat er toekomstbestendig financieel beleid nodig is. Daarbij is de huisvestingssituatie ook een belangrijk vraagstuk. Ik heb deze verantwoordelijkheid op me genomen omdat ik vind dat, vooral in toekomstgerichtheid van de gemeente, het college goed bezet moet zijn."

UITDAGING:

Naast financiën houdt Harold zich bezig met communicatie. "Communicatie met de gemeente vinden wij als college zeer belangrijk. Eerlijkheid en transparantie is voor ons cruciaal. Ook als de boodschap vervelend is. Ik vind het fijn om te zien dat dit door de gemeente positief wordt gewaardeerd."

TROTS:

Een trendbreuk in de daling van de inkomsten uit de Actie Kerkbalans werd door de gemeente gerealiseerd. "We hebben per doelgroep een brief opgesteld en sociale media ingezet. Mede hierdoor is een stijging van de inkomsten gerealiseerd. Jarenlang was er een terugloop van de inkomsten, nu is er 3% meer opgehaald! Ik kan deze aanpak iedereen aanbevelen."

TIP:

"Maak bij de voorbereiding van de Actie Kerkbalans gebruik van de kennis en informatie die de landelijke organisaties bieden."

*Jarenlang was er een terugloop van de inkomsten, nu is er 3% meer opgehaald!
Ik kan deze aanpak iedereen aanbevelen*

Het kerkinterieur op de schop (9):

Het lege koor?

Tekst Marco Blokhuis & Jan Dirk Wassenaar

Nadat met de Reformatie alle voor protestanten aanstootgevende onderdelen uit de kerken waren verwijderd, bleef het koor wat ontzield achter. De beeldbepalende altaren met bijbehorende altaarretabels waren verdwenen en in veel gevallen waren in de grote kerken ook de koorbanken verwijderd. In ongeveer 600 klooster- en kapittelkerken hebben koorbanken gestaan, maar daarvan zijn er maar circa dertig bewaard gebleven, en dit niet zonder slag of stoot. Bij de koorbanken in de Martinikerk te Bolsward is na de Reformatie een aantal aanstootgevende voorstellingen uitgesneden. In de Grote Kerk te Haarlem werden de banken simpelweg ingekort toen het koor na de Reformatie werd verkleind. De banken in de Grote Kerk te Dordrecht (1538-1542) bleven wel goed bewaard.

Avondmaal in het koor

Het koor bleef echter niet zonder bestemming. In de eerste eeuw na de Reformatie werd in veel kerken het koor gebruikt voor de avondmaalsviering, waarmee het koor dus eigenlijk een sacrale functie behield. Dit zal echter niet de achterliggende gedachte zijn geweest. Veeleer is er sprake geweest van een praktische insteek. De mensen die toegang hadden tot het avondmaal vormden maar een beperkte groep en zij konden zich dan afzonderen in het koor. In Haarlem werd het koor vrijwel direct nadat de Grote Kerk in 1578 in handen van de protestanten was gekomen, ingericht voor de avond-

maalsviering. Om die reden kwam daar op de plek van het hoogaltaar omstreeks 1580 een groot bord met teksten die betrekking hebben op het avondmaal (1 Kor. 11: 23-26 en 1 Kor. 10: 16).

In andere kerken kwam er een tekstbord op het koorhek dat herhaaldelijk aan zowel de zijde van het schip als aan de koorzijde beschreven was; iets wat ook al wijst op het gebruik van het koor.

Vooral in de provincie Groningen werd eeuwenlang vastgehouden aan de avondmaalsviering in het koor.

Nog steeds bevindt zich in het koor in Warffum een opstelling van tafels en banken. Elders in het land verplaatste de viering zich in de loop van de tweede helft van de zeventiende eeuw van het koor naar het schip van de kerk. Waarschijnlijk heeft dit te maken met ruimtegebrek vanwege het zittend vieren van het avondmaal en een toenemend aantal deelnemers. Het koor werd mogelijk te klein en men nam de toevlucht tot het ruimere schip.

Dat het koor geen sacrale ruimte was, blijkt wel uit het herhaaldelijk doorbreken van de koorsluiting, vóór de Reformatie ondenkbaar. In verschillende kerken kwam daar na de Reformatie een portaal. Wanneer de oostzijde aan de straatkant lag, was het doorbreken van de koorsluiting bijna voor de hand liggend als toegang tot het kerkgebouw. Op die manier was er een extra toegang tot het koor, wat praktisch was in ver-

De koorbanken in de Grote Kerk te Dordrecht

De avondmaalsopstelling in het koor in de kerk te Warffum

De ingang in het koor van de hervormde kerk te Hellendoorn, vóór de restauratie in het begin van de jaren '60

¹ R. Steensma, De koorbanken in de Martinikerk te Bolsward en hun Europese context.

◀ De dorpskerk te Rhoon met een grafmonument uit 1744 in de koorsluiting

Het koorschot in de kerk te Westbroek, gezien vanuit het koor ▶

band met huwelijken die daar werden bevestigd en bij begrafenissen.

Net als eerder werden in het koor monumenten en gedenktekens geplaatst, maar nu ook op de (vroeger) plek van het altaar. Een bekend voorbeeld is het monument voor Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk in Delft, dat in 1621 gereedkwam. Een aanzienlijk aantal grafmonumenten in de koorsluiting werd echter pas in de achttiende eeuw opgericht. Mogelijk bestaat daar een verband met de tendens om de avondmaalsviering te verplaatsen. Een fraai voorbeeld van een achttiende-eeuws gedenkteken is te vinden in de Dorpskerk van Rhoon, waar in 1744 een monument werd opgericht ter herinnering aan Hans Willem Bentinck. Hiervoor werden ook de ramen in de koorsluiting dichtgemetseld, een tamelijk definitieve situatie.

Een andere ontwikkeling vanaf de achttiende eeuw is dat in een aantal kerken een houten schot tussen koor en schip werd geplaatst, het zogenaamde koorschot. Dit kon voortkomen uit de wens om de kerkruimte te verkleinen en ook overzichtelijker te maken.

De kerk werd daardoor weliswaar in tweeën gedeeld en het koor werd een aparte ruimte, maar dit bleef toegankelijk. Er kon zodoende nog steeds begraven worden; dit was immers een belangrijke bron van inkom-

sten. Toen begraven na de Franse tijd niet meer mocht, zijn de afgesloten koorruimten vaak verworpen tot een soort rommelhok en bergplaats.

Diversiteit

Het precieze gebruik van het koor in de loop der eeuwen is vaak niet bekend. Uit het bovenstaande blijkt al dat dat heel divers kon zijn, verschillend per plaats en tijd. Zo kwamen er in de negentiende eeuw, toen er niet meer begraven mocht worden, op veel plaatsen vaste banken in het koor, omdat men meer zitplaatsen nodig had. Inmiddels zijn die na een herinrichting vaak weer verwijderd. Verschillende tendensen stonden in de afgelopen eeuwen dus naast elkaar en deze zijn nog steeds actueel. Dit verschillende gebruik is wel betiteld als 're-sacralisering', dat wil zeggen hernieuwd liturgisch gebruik, 'memorialisering' bij een gedenkfunctie en 'profanisering' wanneer er sprake is van praktisch gebruik.²

In veel kerken is het koor in de twintigste eeuw, vaak na een restauratie, weer bij de kerk getrokken en in gebruik genomen. Zo werd in de Grote Kerk te Vollenhove het noord- of hoofdkoor tot vóór de restauratie van 1969-1976 afgescheiden door twee herenbanken, het zuidkoor door een even hoog schotwerk. Bij de restauratie werden beide koren weer bij de hoofdruimte getrokken

en gebruikt bij avondmaalsvieringen, huwelijksdiensten en begrafenissen. In Kimsverd is het koor wel zeer lang gebruikt als opslagruimte. Pas bij de restauratie in 2010 werd die functie beëindigd en werd het ook weer bij de kerk getrokken.

Vandaag de dag is het koor ook vaak een ruimte voor informele ontmoetingen, onder andere voor het drinken van koffie na de kerkdienst, een vergaderruimte voor kerkenraad en verenigingen of een oefenruimte voor koren.

Bij kerken waar een grafmonument werd geplaatst in het koor en met name in de koorsluiting is er meestal minder sprake van veranderingen. Het plaatsen van een monument is een definitieve situatie. Het zijn vaak belangrijke kunstwerken die een beeldbepalende plaats innemen in het kerkinterieur, vaak ontworpen en gemaakt door belangrijke kunstenaars; voorgoed verbonden met het kerkgebouw.

Dit geldt ook voor de koren die functioneerden als grafkapel voor de adel. In de kerk van Pieterburen in de provincie Groningen staat nog steeds de herenbank van de familie Alberda die het daar voor het zeggen had en tussen ramen hangen de rouwborden van verschillende familieleden.

Tot slot

Het gebruik van het koor na de Reformatie is heel divers geweest. Het is eigenlijk opmerkelijk dat men zich

² J. Kroesen, Na de Beeldenstorm, 2014

De consistorie in de koorruimte in de kerk te Nijland

De Grote of Nicolaaskerk te Vollenhove met het open koor

De raadzaal op een verdieping in het koor in de kerk te Beets

De Petruskerk te Pieterburen met het zicht op het koor

voor de avondmaalsviering aanvankelijk terugtrok in het koor, waar vóór die tijd de mis werd gehouden waar men zich tegen afzette. Als aanvankelijke plaats voor de bediening van het avondmaal werd het koor later meer een publieke plek, waar begraven werd en gedenktekens wer-

den opgericht die vooral ook gezien mochten worden. En daar waar geen behoefte was aan de ruimte van het koor werd die van de kerkzaal afgezonderd en daardoor uiteindelijk gedegradeerd tot rommelhok. Met de herwaardering van het middeleeuwse kerkgebouw als spiegel

van het verleden en monument, kreeg het koor in de twintigste eeuw weer de volle aandacht, waardoor het kerkgebouw als geheel een beeld geeft van de geschiedenis van de kerk en over het geloof van eeuwen vertelt.

Literatuur: Anne Baljeu, *Afgescheiden en onderscheiden in de Nederduits Gereformeerde Kerk. De Nederduits gereformeerde avondmaalsstheologie achter het gebruik van het koorhek in de zestiende en zeventiende eeuw* (masterscriptie, Groningen 2011); Sytse ten Hoeve, *De Nicolaaskerk van Nijland* (Gorredijk 2014); Justin Kroesen, 'Voorreformatische koorhekken in Nederland', in: *Jaarboek voor liturgieonderzoek* 21 (2005), p. 129-157; Justin Kroesen, 'Na de Beeldenstorm. Continuïteit en verandering in het gebruik van middeleeuwse kerkruimten in Nederland na de reformatie, met bijzondere aandacht voor het koor', in: *Jaarboek voor liturgieonderzoek* 30 (2014), p. 137-163; Regnerus Steensma, *Opdat de ruimten meevieren. Een studie over de spanning tussen liturgie en monumentenzorg bij de herinrichting en het gebruik van monumentale hervormde kerken* (Baarn 1982); Regnerus Steensma, 'Het middeleeuwse doksaal in Nederland', in: *Jaarboek voor liturgieonderzoek* 16 (2000), p. 187-218; Regnerus Steensma, *Protestantse kerken. Hun pracht en kracht* (Gorredijk 2013); J. Witsen Elias, *De Nederlandsche koorbanken tijdens Gothiek en Renaissance* (Amsterdam 1937).

Bätz-orgel in de Nieuwe Kerk te Delft gerestaureerd

Tekst Aart Bergwerff **Beeld** Gerard de Jongh & Jens Buurgaard Nielsen

Op 10 november 2017 werd de Nieuwe Kerk te Delft opnieuw in gebruik genomen. Deze datum markeert het einde van een jarenlange en omvangrijke restauratie van kerk en orgel tegelijk, waarbij het ook het interieur van het kerkgebouw opnieuw werd ingericht.

In de jaren 1839-1840 bouwde Jonathan Bätz, orgelmaker te Utrecht, een nieuw orgel voor de Nieuwe Kerk van Delft. Het instrument behoort met zijn 43 registers, verdeeld over drie klavieren en vrij pedaal, tot de belangrijkste instrumenten van de derde generatie Bätz.

Het Bätz-orgel verving in die tijd het door Hendrick Niehoff gebouwde orgel, wat gefunctioneerd heeft van 1548 tot aan de totstandkoming van het huidige Bätz-orgel in 1840. Het is duurzaamheid avant-la-lettre.

Bätz plaatste zijn instrument in volstrekt andere omstandigheden. De Nieuwe Kerk had toentertijd nog geen tongewelf maar was voorzien van een houten plafond. Bovendien waren er aan de noordzijde van het schip galerijen aangebracht, het orgel moet in die omstandigheden heel anders hebben geklonken. Ook de kleurige afwerking van het instrument was bij oplevering anders: de orgelkassen waren geschilderd in een roze-lila kleurstelling met witte ornamenten. In 1865 werden de orgelkassen, geheel naar de smaak van de tijd, overgeschilderd in een houtimitatie in donker eiken.

De inrichting van de Nieuwe Kerk, zoals een ieder deze heeft leren kennen, dateert van de voorlaatste restauratie van het kerkgebouw uit de jaren '30 van de vorige

eeuw. Onder leiding van architect Van der Kloot Meijburg werd het interieur opnieuw ingericht, het pleisterwerk werd van muren en pilaren verwijderd, de galerijen werden verwijderd, een nieuw portaal onder het orgel werd aangebracht, de torenruimte werd naar boven toe open gemaakt.

Deze aangetroffen situatie vormde thans het uitgangspunt van de jongste restauratie van de Nieuwe Kerk door Van Hoogevest architecten, niet alleen voor wat betreft de herinrichting van het gebouw maar ook in lijn daarmee de restauratie van het Bätz-orgel.

De restauratie van de jaren '30 van de vorige eeuw werd daarmee onderdeel van de gegroeide situatie van het monument.

Voor wat betreft de restauratie het Bätz-orgel werd door de orgeladviseur eenzelfde uitgangspunt geformuleerd: een in aanleg belangwekkend instrument van zeer hoge kwaliteit, waarbij in de loop der tijd een aantal wijzigingen is aangebracht.

Het huidige conserverend herstel van het orgel werd uitgevoerd door de orgelmakers Pels & Van Leeuwen te 's-Hertogenbosch/Rosmalen, onder advies van orgeladviseur

Aart Bergwerff, namens de Commissie Orgelzaken van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer.

Het instrument werd in technische zin hersteld. De niet meer oorspronkelijke speelmechanieken werden gereconstrueerd naar voorbeeld van Bätz, de windvoorziening werd gereorganiseerd en geheel binnen de orgelkas geplaatst.

De onderkas werd in stijl van het oorspronkelijke werk symmetrisch gemaakt, de windladen werden hersteld en voorzien van nieuwe ventielveren, het pijpwerk werd hersteld, de frontpijpen werden verstevigd en gepolijst.

De orgelkas werd opnieuw geschilderd in een houtimitatie in donker eiken door firma De Jongh te Waardenburg. In klanktechnische zin werd de winddruk van het orgel teruggebracht naar de oorspronkelijke uitgangspunten van Bätz, de samenstelling van de Scherp van het hoofdwerk werd gewijzigd naar de oorspronkelijke samenstelling van Bätz, de in de loop der tijd aangebrachte dispositiewijzigingen werden als gegroeide situatie gerespecteerd.

Met de restauratie en herinrichting heeft het gebouw een volstrekt nieuwe en evenwichtige uitstraling gekregen, tegelijkertijd nog altijd vertrouwd en herkenbaar.

Hetzelfde mag gezegd worden van het Bätz-orgel. Door de herinrichting van het interieur zijn de akoestische omstandigheden voor het orgel verbeterd en klinkt het instrument als herboren in de ruimte.

De Protestantse Gemeente Delft mag trots zijn op haar Nieuwe Kerk en haar orgel, beide monumenten van nationale importantie.

De orgelbank

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke kerken en gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden.

Momenteel zijn er in totaal 4 instrumenten in de orgelbank opgenomen. Onder andere het Van Damorgel afkomstig uit Middelburg (zie afbeeldingen). Het orgel heeft 20 sprekende stemmen verdeeld over hoofdwerk, bovenwerk en pedaal. Alle aangeboden orgels kunt u raadplegen op onze website kerkmarkt.nl in de rubriek orgelbank.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met:

Centraal Bureau VKB
Tel. (078) 639 36 63
E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl

**Deskundigen
orgelzaken
aangewezen**

Tekst Jan Dirk Wassenaar **Beeld** Nico de Jong

Het zal de trouwe lezer van 'Kerkbeheer' bekend zijn dat de VKB sinds jaar en dag over een Commissie Orgelzaken (COZ) beschikt. In 2015 heeft het hoofdbestuur van de vereniging op verzoek van de COZ bij het moderamen van de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland aangedrongen op een sterkere kerkordelijke verankering van haar werk. Daar is gehoor aan gegeven. Onlangs is het betreffende traject afgerond.

Een college van kerkrentmeesters heeft toestemming van het regionale college voor de behandeling van beheerszaken nodig voordat het omvangrijke werkzaamheden laat uitvoeren aan een orgel van cultuurhistorische of architectonische waarde. In april 2016 heeft de synode besloten dat het college zich eerst uitsprekt nadat het ter zake advies heeft gekregen van door of namens de synode aangewezen deskundigen. Echter: daarmee waren de deskundigen nog niet aangewezen. Inmiddels is dat wel gebeurd. De kleine synode heeft op 23 maart jl. besloten:

"Onder een 'deskundige', genoemd in ord. 11-23-1 dient te worden verstaan:

- een orgeladviseur met een Hobéon-certificaat of
- een persoon met een vergelijkbare combinatie van kennis en ervaring, ter beoordeling door de COZ, die tot zijn advies, op grond waarvan het RCBB zijn toestemmingsbeslissing geeft, is gekomen via het door de COZ beschreven adviestraject."

Enkele toelichtende opmerkingen:

- Stichting Hobéon SKO Certificatie te Den Haag is een instituut voor certificering, en heeft in samenwerking met het College van Orgeladviseurs Nederland een certificaat ontwikkeld ten behoeve van het orgeladvieswerk; dit certificaat is voor de COZ een adequaat middel om

de kwaliteit van het werk van een orgeladviseur te waarborgen.

In een gesprek ter voorbereiding van de besluitvorming in de kleine synode hebben mr. P.A. de Lange en ir. B.P. de Wit (namens het hoofdbestuur van de VKB) en ondergetekende (namens de COZ) toegezegd met de Stichting Hobéon in gesprek te zullen gaan over de frequentie van de beoordeling van het werk van aan de COZ gelieerde orgeladviseurs met het oog op de verlenging van hun certificaat.

- In uitzonderingsgevallen kan de COZ zelf oordelen, op basis van een objectief onderbouwde aanvraag en ter beoordeling van de COZ, dat er sprake is van een vergelijkbare combinatie van kennis en ervaring.

In het hierboven gememoreerde gesprek hebben de heren De Lange, De Wit en ik beloofd dat de COZ voor deze alternatieve route een deugdelijke regeling zal treffen.

- Het advies van de deskundige impliceert een bepaald traject van advisering aan een kerkelijke gemeente (in het bijzonder het college van kerkrentmeesters), waarbij niet alleen de orgeladviseur betrokken is, maar ook de COZ, een en ander overeenkomstig informatie die hiervoor beschikbaar wordt gesteld door de VKB. Hierbij denke men aan de brochure 'Zorg voor het orgel'.

Voor de goede (kerk)orde, hopelijk ten overvloede: de COZ is niet belast met het toezicht. Daarvoor zijn de regionale colleges voor de behandeling van beheerszaken en - als het om rijksmonumenten gaat - de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Bij de laatste instantie liggen ook mogelijkheden voor subsidie.

De aanleiding voor een college van kerkrentmeesters om een orgeltra-

ject te starten betreft bij een bestaand orgel meestal een of meer van de volgende punten: technische mankementen, intonatietechnische onvolkomenheden, akoestische problemen, wensen van bespelers, voorstellen van orgelmakers. Het vinden van de juiste weg vereist een gestructureerde aanpak. Dat lijkt een open deur, maar vaak wordt er begonnen met het aanvragen van offertes bij orgelmakers of het leggen van contact met een adviseur. Een dergelijke start is echter niet aan te bevelen. Eerst moet de noodzaak of wenselijkheid van werkzaamheden objectief en onafhankelijk vastgesteld worden.

Welnu: daartoe dient het beknopte inspectierapport dat namens de COZ wordt uitgevoerd door een daarvoor aangewezen orgeladviseur. In 'Zorg voor het orgel' wordt het traject voor een mogelijk vervolgadvisie beschreven en worden de namen genoemd van adviseurs die voor het betrokken project (nieuwbouw, uitbreiding, restauratie) bekwaam geacht worden. (Een bijzondere vorm van een (specialistisch) aanvullend advies is een akoestisch advies.) De begeleiding door de adviseur, die zelfstandig ondernemer is, heeft om te beginnen betrekking op de voorbereidingsfase, tot en met het adviseren van het college van kerkrentmeesters inzake het aangaan van het contract met een orgelmaker. Vervolgens betreft de begeleiding de uitvoeringsfase. Belangrijk is het toezicht op de voortgang en de kwaliteit van de werkzaamheden. Ten slotte is er een eindfase. Nadat de werkzaamheden van de orgelmaker zijn gereedgekomen, wordt het orgel door de adviseur aan een eindkeuring onderworpen. Voor het beknopte inspectierapport hanteert de COZ een vast tarief. Aan een aanvullend advies van een adviseur gaat een door de opdrachtgever goedgekeurde offerte van de adviseur vooraf.

Dr. J.D.Th. Wassenaar is voorzitter van de Commissie Orgelzaken.

Hoofdpunten van het hoofdbestuur

Het hoofdbestuur van de VKB vergaderde 3 maart in De Aker in Putten. Omdat er sneeuwval werd voorspeld (maart roert zijn staart), liet een aantal HB-leden verstek gaan. Wel waren aanwezig twee aspirant-bestuursleden, mw. K. Sommer-de Vries en dhr. R. Buddenberg. Zij worden voorgedragen om tijdens de ALV van 14 april benoemd te worden tot HB-lid.

Voorzitter mr. P.A. de Lange opende stipt op tijd de vergadering. Hij las een passage uit het bijbelboek Openbaring en ging voor in gebed. Eén van de eerste zaken die behandeld werden, waren de financiën van de VKB. Reden: de penningmeester diende de vergadering halverwege te verlaten. De jaarrekening van 2017 werd zonder vragen vastgesteld. Het positieve resultaat over 2017 was bevredigend in het licht van de doelstellingen.

Ook werd in het bijzijn van dhr. Van der Burg gesproken over ontwikkelingen rond de geldwerving in onze kerk en de positie van de RPG. Van der Burg die namens de VKB zitting heeft in de RPG kreeg steun voor zijn zienswijze dat we zuinig dienen te zijn op de samenwerking binnen de RPG, maar wel met respect voor elkaars posities en openheid van alle deelnemers over eigen plannen en voornemens ten aanzien de geldwerving in onze kerk. Met als doel: een gezamenlijk gedragen inspanning om plaatselijke gemeenten optimaal te steunen in hun gelwervingsactiviteiten.

Tijdens de vergadering kwam n.a.v. een brief van SBKG Zuid-Holland aan de orde hoe de verhoudingen zullen worden bij de vorming van de nieuwe classes. Dat zal zich moeten uitkristalliseren. Met name de positie van de SBKG'en daarbij zal besproken moeten worden in het landelijke overleg dat zij kennen (het zg. OVO-overleg).

Het hoofdbestuur werd geïnformeerd over de voortgang van de uitwerking in statutaire voorstellen van de voorgenomen vernieuwing van de bestuursstructuur. Zorgvuldigheid gaat voor snelheid, dus het idee dat er op de ALV van 14 april al gesproken en gestemd zou kunnen worden over statutenwijzigingen wordt niet gehaald. De timing is nu gericht op een extra ALV in de najaar gekoppeld aan het afscheidssymposium van de voorzitter.

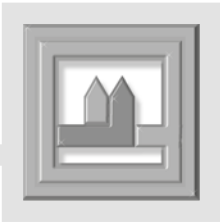
Het hoofdbestuur besprak het concept van het nieuwe

beleidsplan 2018-2022. Er was waardering voor het verrichte werk. De opmerkingen die gemaakt werden zullen verwerkt worden in de definitieve versie, dat dan in de mei vergadering kan worden vastgesteld. Omdat het vorige beleidsplan formeel afliep in 2017 en de VKB als ANBI-organisatie niet beleidsplan-loos door het leven kan gaan, werd besloten de geldigheid van het vorige beleidsplan met een half jaar te verlengen.

Tijdens de vergadering werd ook gesproken over de voortgang van mogelijk intensievere samenwerking met de landelijke kerk en met KKAKKG ten behoeve van kerkrentmeesterlijke dienstverlening. Een op te richten gezamenlijke koepelorganisatie waarin alles wordt ondergebracht, is door het besluit van het hoofdbestuur van december 2017 nu niet meer aan de orde. Maar dat wil niet zeggen dat er op de vier deelprojecten die waren gedefinieerd niet kan en moet worden samengewerkt. De voorzitter deed verslag van een gesprek dat er was van een bestuursdelegatie met een bestuursdelegatie van de dienstenorganisatie begin februari. Afgesproken is dat de directies nadere samenwerkingsmogelijkheden zullen aftasten en voorstellen zullen doen ten aanzien van de vier thema's (afstemming vraagbeantwoording, faciliteren pro-actief kerkbeheer, toerusting en training, vernieuwing geldwerving).

In de ronde langs de afdelingen werd een beeld geschetst van de invulling van de diverse provinciale jaarvergaderingen. De vergadering was ruim op tijd klaar. Dhr. De Raadt besloot met gebed.

Onderscheidingen van de VKB

GOUD

toegekend aan:

Agatha Alberta van Bekkum-Blom, Bloemendaal en Overveen, 40 jaar organiste

Willem Kraaij, Andel, ruim 25 jaar koster

ZILVER

toegekend aan:

Lucas Zomer, Hollandscheveld, 25 jaar organist

Jaap van Muijden, Oude Wetering, 25 jaar organist

Arie Jacobus Weening, Zoetermeer, 25 jaar voorzitter van het college van kerkrentmeesters

BRONS

toegekend aan:

Auke van der Vliet, Garyp, 16 jaar koster

Frans Martin Smit, Huizen, bijna 13 jaar koster

A.A. van Bekkum-Blom, Bloemendaal en Overveen

A.J. Weening, Zoetermeer

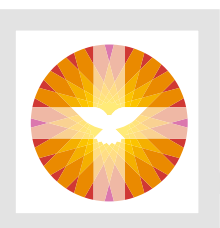
L. Zomer, Hollandscheveld

A. van der Vliet, Garyp

J. van Muijden, Oude Wetering

PKN Onderscheidingen

GOUD

toegekend aan:

Johannes van Zoelen, Buurmalsen, 38 jaar diverse functies

Jan Jacobus Esveldt, Nijkerk, 29 jaar predikant

J. van Zoelen, Buurmalsen

J.J. Esveldt, Nijkerk

Catharina Tine Alders,
Regionaal College voor de Visitatie
Gelderland, ruim 40 jaar notulist

Daniël Klaassen,
Woudrichem, 29 jaar ouderling-
kerkrentmeester en scriba

Gijsbert Hendrik Nieuwkoop,
Woudrichem, 27 jaar diverse functies

*C.T. Alders, Regionaal
College voor de Visitatie
Gelderland*

G.H. Nieuwkoop, Woudrichem

D. Klaassen, Woudrichem

TOINE DAELMANS

**LUIDKLOKKEN
&
TORENUURWERKEN**

Stipdonk 16, 5715 PC Lierop
☎ Toine Daelmans: 0492 54 55 77
☎ Ralf van Veghel: 06 460 656 21
info@daelmans.com - www.daelmans.com

Erepenning in standaard

Verdient er iemand in uw gemeente
ook een onderscheiding?

Kijk op dan op onze website
www.kerkrentmeester.nl

Op de hoogte blijven?

Kijk op dan op onze website
www.kerkrentmeester.nl.

Hier vindt u de meest actuele informatie op
het gebied van kerkrentmeesterlijk beheer.

Zo'n grote bijbel heb ik nog
nooit gezien. Maar die letters...
die kun je geeneens lezen!

Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- † aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- † auto/verkeersschade
- † CAR-verzekering
- † inboedel/inventaris
- † kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- † kostbaarheden
- † milieuschade
- † monumenten
- † ongevallen vrijwilligers
- † orgels
- † verenigingsgebouwen
- † ziekgeld
(loondoorbetaling bij ziekte)
- † ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

VKB VERZEKERINGEN

De VKB biedt in samenwerking met Mercer Marsh Benefits een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen.

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering
- werkgeversaansprakelijkheid
- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering

Uw contactpersoon:

Dimfie van Sundert

010 40 60 520

info.vkb@mmc.com

Uw contactpersoon:

Sai Fong Lam

010 40 60 962

info.vkb@mmc.com